

Család

Lapszámunk 1., 4–5., 8., 10–12., 14–17. oldalait Tompa Bors Eszter a Csíki Székely Múzeum Kossuth utcai galériájában megnyílt tárlatának anyagával illusztráltuk.

HORVÁTH BENJI

Posztmese

Történt egyszer, vagy nem is történt, inkább megfogant, valahol belül, mondhatni kilobbant vagy fel. Akkor még nem történt, még egyedül volt, nem volt se apja, se anyja, de egyetlen mellékneve sem. Csak vágni kezdett valamire, ő sem tudta, kire. Még ő sem volt ő. Néma hang volt csak, a magány fohásza, nem hallotta senkise. Aztán anynyit vágyott rá, hogy megszült. Akkor megtörtént. Már volt ő és volt a másik is. És ez a viszony új konstrukciókat eredményezett. Ami megtörtént, arról énekelni kezdtek.

A hang mélységet kapott, üregek jöttek létre, és a görbületekben és hullámokban fennakadt az anyag, fellobbant és elsötétült, alakokat váltott. Így lettek forgó lámpások mindenütt, cipelve vágytól égő porterhüket. Így ragadtak meg az áramlásban a testek. És bolyongásnak indultak. Mert a vágy kettős és elcsitíthatatlan, az utód gyűlöl és szeret, megköti a hűség, kiveti a szabadság, egyszerre vágyik vissza az elsőhöz és ki, a megérinthetetlen semmibe. Joggal ébred fel és joggal lázad fel, és joggal megy ki a pusztába, hogy megszüljön és kihordja vágyát. Adjon szabadságot és hűséget. Ismétlegesse és adja tovább az éneket. Aztán némelyek tornyokat építettek, szabályozni kezdték a viszonyokat. Sorsszámokat osztogattak, építettek hivatalokat. Voltak ők, és voltak mások is, egyre többen voltak. Az utódok megváltoztak. Megváltozott és alakult az anyag. Új hangok új testeket hoz-

tak létre. Megfogant bennük egy új gondolat: közösség. Az elsőhöz hasonlóan lobbant. Kialakult mindenféle viszonylat. A frekvenciák már kifinomultabban burjánzottak. És a rengetegben nehezebb követni a régi utakat. Mert van, aki vágyat épít, van, aki eltéved benne, és van, aki ismeri.

És a föld alatt gyűltek és bomlani kezdtek a tornyok és a testek, és belőlük újak születtek, és a szélben és a vízben az elporzott terhek, a múlt és jövő hangjai mindent leuraltak. És létrejött az, amit ma időnek hívunk, hogy megőrizze, és el ne feledjék a romokat, és zavartalanul építhessék fel az újakat. Ami valakinek áldás, másvalakinek átok. Akkor kezdtek beszélni erről, amikor már nem értették a vágyat, mint régen, a melléknévtelenben. Már csak a kövek őrizték. A régi hang frekvenciáját nem fogták az újak. Sok volt az unalom és a félreértés. Akkor megtörtént. Az első hálátlan ölés. Ima nélkül kioltott lámpás. Az első hazugság. Ez már egy kicsivel sutábban lobbant. Talán inkább robbant. Az utódok már hallották ezt a szót a pusztában: hatalom. Így kezdődött. Mára már kevesen vannak, akik ismerik az elsőt, ami bennem és benned is lobbant. Mert ott nincs idő, ahol nem történt és megfogant, és a mi időnk a Nemidő része, mind egyedül vagyunk vele. Kívül és belül munkál bennünk és köztünk, közvetít és megtöri az átkot, ha engedik. Ha engednék. Ők és mások is. Ez a végtelen tükrök színháza. Így történik.

De most aludj, kicsim, mert hajnalban hosszú útra indulunk, és fogytán az élelmünk is. Ha igaz, amit mondanak, estére már biztonságban leszünk. Azt hallottam, hogy ott van a föld alatt egy város, ahova nem érnek el a sugárzások, és lakói békében élnek, mint régen, a hatalom fénykorában.

Az alapító eseményektől a „trianoni Hamlet”-ig

**BESZÉLGETÉS
TÉREY JÁNOSSAL**

/2

**Csender Levente:
FOLYAMI EMBEREK**

/14

**Papp Attila Zsolt:
HOGYAN NEM
TALÁLKOZTAM
ALAIN DELONNAL
A TIFF-EN**

/18

Az alapító eseményektől a „trianoni Hamlet”-ig

Beszélgetés Térey Jánossal

– Nemrég szereztem meg Peer Krisztián 42 című könyvét, és eszembe jutottak külföldre nemzedéki és baráti együttállások, amelyekre rákérdeznék – hogy utólag hogyan látod őket. Emlékszem olyan régi, kilencvenes évekbeli felolvasásaitokra, ahol Peer Krisztiánnal és Kemény Istvánnal együtt szerepeltetek, a könyveitek is egyazon kiadónál jelentek meg. Egy régi eszédben, a Házunk tájában felvetetted koradokumentumok vagy komplett miliórajzok előállításának lehetséges programját. Szerinted az, amit akkoriban írtál, utólag visszanezve rögzít nemzedéki tapasztalatokat? És mostanság törekszel ilyesmire?

– Egyrészt minden másképpen van, másrészt meg majdnem minden ugyanúgy van, ahogy elképzeltem huszonöt évesen. Mármint belül. Egyfelől, ha találkozónk a bizonyos Karinthy-féle fiatalemberrel, nem kéne szégyenkezniem előtte. Másrészt ha tíz évvel ezelőtt megkérdezted volna, hogy leszek-e apa, kizártnak tartottam volna – most viszont az életem egyik pillére a családom. Mindez a verseimben csak elvétve látszik. Úgy képzeltem, sok könyvet fogok írni, úgy képzeltem, ezek a könyvek itt is, ott is megjelennek. Leginkább a drámáimat fordítják, bár ez igen visszafogott jelenlét a Kárpát-medence határain túl. Kitűzött céljaim a papíron kívül nincsenek. A jövőbeli politikai környezetet egyáltalán nem így képzeltem huszonévesen, 1989 eufóriájában, optimis-

tán és szeleburdin. Arra pláne nem gondoltam, hogy ekkora befolyással lehet bármelyikünk egzisztenciájára.

– A nemrég megjelent gyűjteményes verseskötleted, az Őszi hadjárat mindenképp találkozás volt egy fiatalemberrel, ha már erre utaltál, hiszen újraolvastad a saját szövegeid, áttírtál bizonyos dolgokat. Mi az, amiről úgy érezted, hogy át kell írnod, mi az, ami nem olyan volt, amilyennek szeretted volna?

– A hangzás. Úgy éreztem magam, mint Lovasi András, aki a korai Kispál-lemezekről azt mondja, hogy nem szólnak elég jól. Remek témák, van bennük anyag és ötlet, mégsem szólnak elég jól: az a stúdió, azok a technikai feltételek nem voltak tökéletesek. Nyilván nekem a felújításhoz tollon és papíron kívül nem volt másra szükségem. Gondolatot, versbeli magatartást nem változtattam meg, nem írtam át, legalábbis remélem. Igyekeztem a kinövéseket lementszeni meg a dagályt csökkenteni, a modort visszafaragni. Így esik jól írnom.

– Nem hagynám azért annyiban a kilencvenes évek első felének irodalmi állapotaira való visszakérdezést, amikor az első könyveid megjelentek. Mondhatok folyóiratneveket, amelyekhez neked is köződ volt: Nappali ház, Törökfürdő például. Ezek mit jelentenek neked most?

– Némi nosztalgiával gondolok arra az izgalomra, amit akkor éreztem, amikor húszévesen kézbe vettem egy *Holmit* vagy egy *Nappali házat*. Olyan elemi kíváncsiság élt bennem, annyira érdekelt minden folyamat, ami 1990 körül zajlott a magyar irodalomban, ahogy ma már csak zenére vágyódom. Emlékszem, amikor egy esős délután elvonultam egy friss lapszámmal az akkori Eötvös Klubba, mert tudtam, hogy valaha az volt a Centrál kávéház. Most megint az a Centrál kávéház, de nincs már *Holmi*, és nincs is bennem – ilyesféle – izgalom. Hozzáteszem, hiányérzet sem: a *Holmi* utolsó tíz évében sem éreztem már azt az izgalmat, amiről beszéllek. Egy fennköltén unalmas, zömmel konzervatív értékekre összpontosító szemle lett abból a nagyon expanzív folyóirattól, a haladó szellemi törekvéseket egymás mellett mutató horizontból.

Visszatérve a kilencvenes évek elejére, én mint Debrecenből felkerült tizenéves nem a saját nemzedékemet kerestem, hanem a régi mestereket, ez volt az első. Egy barátom Vas Istvánból írta a szakdolgozatát, és elkértem tőle Vas telefonszámát. Csodák csodája, Vas István, a magyar irodalom akkori egyik doyenje azonnal fogadott. Kamaszként el sem tudod képzelni, hogyan fest egy meglelt, családós férfi időbeosztása. Vagy akár egy nyugdíjas irodalmár életkedve. Nem jelentéktelen dolog időt szakítani, egy tizenkilenc évessel szóba állni. Évekkel később aztán a másik nagy öreggel, Faludyval is találkoztam.

Engem tizenévesen az építészet foglalkoztatott, és háború előtti, modernista építészek özvegyeit jártam végig Debrecenben. Ez volt egyébként az egyik alapító élményem a felnövésről, akkor fedeztem föl, hogy Debrecenben is volt art deco, ahogy egyébként Kolozsváron épültek remek modernista házak a húszas-harmincas években. Ehhez az élményhez aztán visszatértem. Jó érzés, hogy tavaly sikerült Debrecenben életmű-kiállítást szerveznünk Sajó Istvánnak, akinek annak idején jártam a lakásán, és beszéltem a családjával. Ugyanabban az időben történt, 1985-ben vagy 1986-ban, hogy a Gambrinus közti antikváriumból előbányásztam egy kommunista mesekönyvet, amelyik a Köztársaság téri párház ostromáról szólt. Csak egyet nem tudtam akkor, azt, hogy mihez kezdjek ezzel a nagy témával, hiszen nem voltam író, és nem is akartam író lenni. Évekkel később aztán mind a két történet beért, az egyikből kiállítás lett, a másikból pedig a *Kazamaták*. Ha emlékiratot kellene írnom azokról az évekről, mint Nádasnak, azt rögzíteném, vele ellentétben, hogy rengeteg más viszont nincs meg: nagyon sok életeseményre nem emlékszem úgy. Fényképező agygyal. Emlékszem azért tíz fontos napra a csillebérci úttörőtáborból, mert ott nagyon jó társaságba kerültem. A felnőttkorom alapító eseményei közül, ha hármat kellene megjelölnöm – és a szerelemről nem szabadna szólnom –, akkor egyik biztosan az lenne, amikor az antikváriumban leemelem a könyvet a polcra, a másik az, amikor felhívom a Sajó István özvegyét, a harmadik pedig az, amikor belépek a csil-

TÉREY JÁNOS

Költő, író, drámaíró, műfordító. Debrecenben született 1970-ben. 1989-től 1991-ig magyart és történelmet tanult a budapesti Tanárképző Főiskolán, majd az ELTE Bölcsészkarán. 1997–1998-ban a *Cosmopolitan* olvasószerkesztője volt. 1998 óta szabadfoglalkozású író. 2006 tavaszán az Akademie Schloss Solitude ösztöndíjasa volt Stuttgartban. 2010-ben a Halma Network vendége a lettországi Ventspilsben és az írországi Annaghmakerrigben, a Tyrone Guthrie Centre-ben. Drámáit többek közt a Krétakör Színház, a Katona József Színház és a Radnóti Színház mutatta be. Nyolc verseskötete és egy novelláskötete jelent meg. Legutóbbi kötete: *Őszi hadjárat* (válogatott és új versek, Jelenkor, 2016). Fontosabb díjai, kitüntetései: Déry Tibor-díj (1995), József Attila-díj (2001), Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2006), AEGON művészeti díj (2008), Magyar Köztársaság Babérkoszorúja (2010), Székely Bicskarend (2010).

lebérci tábor kapuján. Mondanom sem kell, mi nem mozgalmi színekben jártunk ott, hanem társadalomkutató dolgozatot adtunk be egy pályázatra. A rendszeren pedig jóízűen neveltünk tizennégy évesen, nálunk az már látványosan korhadófélben volt akkor; nálatok, ideát, meg nem, sőt.

– *A csillebérci nevek megvannak azért, gondolom.*

– Az ott megismertek közül Kussinszky Péter ma ügyvéd. Sokkal hamarabb írt verseket, mint én. Van köztük vidéki orvos és országos hírű történész. Sokan élnek külföldön.

– *Azt mondtad, irodalomban az idősebb generációt kerested első körben. A saját generációd felé voltak azért más kapcsolódási pontok? Például a zene?*

– Hát persze. Az ember a saját nemzedékét akarva-akaratlanul megtalálja, például szórakozóhelyeken. Akkoriban nagyon sokat jártam rockkoncertekre, az Almássy téri Szabadidőközpontba, a Petőfi Csarnokba, a Fekete Lyukba, a Tilos az Á-ba. Olyan volt akkor Budapest, mint egy keleti Amszterdam. Beindult a város, minden mozgásban, minden szombatra jutott nyolc koncert, irigykedve emlékszem azokra a fiatalkori lehetőségekre, egyrészt arra, hogy ráértem, másrészt a kulturális kínálatra. Igaz, hogy ha színházra gondolok, most is széles a kínálat – csacsiságokból is –, a szintén menőnek látszó pesti popéletről viszont sokkal kevesebbet tudok. Ha egyszer-egyszer szökőévente nézek egy orosz vagy román színházi előadást, vagy egy jóféle németet, akkor persze azt érzem, hogy lehetne százszor bátrabb a hazai közsínházak műsorpolitikája. Ők meg azt felelnék erre, hogy valamivel be kell hozniuk a közönséget. Oké, csak mi meg nem ásítozni járunk oda. Amit Purcărete vagy Șerban rendez Pesten, mindig egy kicsit izgalmasabb, nem is szólva a fiatalokról. Schillingnek, Zsótérnak, Kovaliknak, Aschernek is köszönhetek színházi élményeket, de bárcsak több hasonlót látnék.

– *A kolozsvári könyvheti színpadi beszélgetéseken Prieger Zsolttal a Depeche Mode és a The Cure került szóba mint zenei élmény. Ez, gondolom, korábbra megy vissza.*

– Sose lettem volna ezek nélkül a zenekarok nélkül költő. Ahogy Richard Wagner nélkül sem. A The Mission első magyarországi koncertje például a taxiblokád idejére esett, ez is nemzedéki élmény. Nekem akkor is, ma is Tandori a legnagyobb élő magyar költő, de azt látva láttam, hogy a Szép versekben vannak fiatalok is. Akkor figyeltem fel például Kemény István verseire. Néztam az akkor még egész oldalas fényképeket az antológiában, a kockás inges, farmerkabátos, pocakos bácsik, szigorú tekintetű nénik között láttam egy fiatalembert, állig gombolt ingben. Sci-fi ihlette, szeszélyes központozású versekkel. Neki például levélben küldtem el az első könyvemet,

és csodák csodája, válaszolt. Ez nem volt olyan egyszerű, mint mostanában válaszolni egy e-mailre. Egészen konkrétan elő kellett vennem egy A4-es papírt, telefonni tetszés szerinti mennyiségű betűvel, borítékba zárni, azt bélyeggel ellátni, elmenni a postára, ott sorban állni – nem is mondom tovább. Ha ő erre képes volt, akkor közös erővel arra is képesek voltunk, hogy megbeszéljünk egy találkozót. Mi valóban a New York kávéházban ismerkedtünk meg, de a mélyvíz és a karzat akkoriban fel sem merült; a mélyvíz már akkor is mérgegrága étterem volt, a karzat meg foglalt, s mi a földszint egyik legkiábrándítóbb sarkában találkoztunk. Ő elhozta a feleségét is (aki kíváncsi volt rá, ki ír önöző formában levelet a pár évvel idősebb kollégájának). Bátoratlanul indult az ismerkedés, néhány év múlva mégis valódi barátság lett belőle, volt egy fénykora, ez tartott körülbelül tíz éven át; változó lelkesedéssel követve egymás munkáit és egymást. Vitatkoztunk is, általában nem hülyeségeken.

Aztán én is évekig a New York kávéház jobb lelátónak hívott asztalánál írtam, például regényt és általában verset, szemben velem pedig vagy Kemény István, vagy Bartis Attila körmölt éppen. Semmi laptop, semmi wi-fi. Nem pusztá sznobéria volt, hogy mi a Nyugat hajdani morzsáiból élünk, utánozva talán az *Esti Kornél* ötödik fejezetét, hanem ténylegesen arra használtuk a kávéházat, amire – való? Amire való VOLT valaha. Kinevetem, aki azt mondja, hogy barokk szentélye a magyar irodalomnak, ahová belépni is szertartás. Nem múzeum. Sem áhítatban, sem ájulatban nem lehet írni. Kocsmában másért nem lehet, szűk, kamaszkori albréletben megint másért nem. Hogy mit műveltek az épülettel ötszázalagos luxusszállodaként, azt most hagyjuk, a maga módján egyébként meggyőző az is. Csak épp taszító. Lakk és flanc és fancy. Ha irodalmi estre hívnak, persze, oda is elmegyek, de nem szeretnék ott önszántamból kávézni. Tulajdonképpen akkor sem volt reménytelen a helyzet, a főúr látta a fényképünket az újságban, utána kaptunk törzskártyát. Életem első eljegyzése is a New York kávéházban történt, akkor vacsoráztam életemben először ennél a bizonyos jobb lelátónál.

– *Említetted, hogy többféle könyvön is dolgoztál a New Yorkban, elindulhatnánk kicsit az egyes műfajok nyomában. Kezdjük a fordítással. Talán Paul Verlaine Sza-turnuszi költemények című könyve volt a fordításaid közül, ami önálló kiadványként is megjelent először. Hogyan találtál rá a fordítanivalóidra a kezdetekkor?*

– Debrecen, Megyei Könyvtár. Engem nem is a rokokó, mandolinozó Verlaine ragadott el először, mint például Keményt, hanem az első kötet mint műfaj. Ez a világirodalom egyik legérdekesebb első kötete. Még véletlenül sem a legjobb. Egyrészt Victor Hugo és Baudelaire szellemi égboltja alatt fogant, másrészt pedig vannak benne zsengek. Biztosan kimaradt belőle a gimnáziumi resztli egy része, de ami bekerült, így is nagyon egye-

netlen. Na most ezt lefordítani, úgy, hogy világéletemben két hétig tanultam franciául, nagyon vagabund, nagyon vakmerő, nagyon meggondolatlan vállalkozás. Ez volt az a könyv, amit húsz évig néztem dühösen, hogy ezt majd még egyszer meg kell csinálnom *rendesen*, „mindezt majd megírom még pontosabban is”, mondtam magamnak, ahogy Esterházy *A szív segédigéi* végén, aztán a Helikon kiadónál erre is sor került pár éve: megcsináltam végre úgy, hogy volt komoly francia lektorom, Bárdos László. Gondoljunk bele, egy húszéves fiatalemberről van szó, és olyan emblematis versek szerepelnek az első kötetében, mint az *Őszi chanson* – nálam *Őszi dal* – vagy a *Klasszikus Walpurgis-éjjel*. És még négy-öt ilyen telitalálat, ami abszolút hallásról és elképesztő szellemi fölvertezettségről tanúskodik. Ugyanakkor be meri emelni az iskolás tandarabjait is.

– *Benned nem volt egy Verlaine VAGY Rimbaud választási késztetés?*

– A válaszom Baudelaire! Rimbaud-t mindig csodáltam, érdekelt is, a *Magánhangzók szonettjéről* a *Ketskefingh báró leveléig*, de fordítandónak sosem éreztem, mert nagyon tetszettek a meglévő fordítások. Baudelaire-nek is lefordítottam egy szonettjét, de kidobtam, mert közelébe sem ért a meglévő fordításoknak. Somlyó György a *Halál-ciklust* próbálta meg Tóth Árpádék három lírai tónusa után egyetlenegy hangon magyarítani. Tudjuk, sokkal egyszerűbb, letisztultabb az eredeti, mint a túldíszített szecessziós magyar szöveg. Kár, hogy lehetett volna újra teljes magyar Baudelaire Somlyó tol-lából, de nem lett. Tornai József csinálta meg, hősiesen, de gyarlón. Somlyóé fordító és nyersanyag tökéletes találkozása lehetett volna.

– *A Verlaine-fordításhoz képest az, hogy az utóbbi időben színházaknak fordítottál, egy másik fázis? Színre lépett a hideg profi?*

– Professzionális megközelítés kell hozzá, igen, de ez sem rutin. Semmit nem lehet rutinból. Most került sor arra, hogy életem első fordítása újra színre kerül. Ez a *Borisz Godunov*. Kovalik Baláznak fordítottam a Madách Kamarába, most pedig a Katonában Zsámbéki Gábor is megrendezte. Kiszámolhatnám, hány éve volt az első. Űristen, már tizenöt.

– *Van, ami számodra valamiért kiemelkedik közülük?*

– A legelső, amiről beszéltem, nagyon szerettem. A harmadik volt Calderóntól *Az élet álom*, azt is. Sose gondoltam, hogy Brechtet fogok fordítani, mert ő kevésbé áll közel a szívemhez, de mégiscsak összekerültem vele *A szecsuanai jólélek* alakjában. „Akikkel” nagyon szerettem dolgozni, azok leginkább ógörög szerzők: Euripidész-től az *Oresztész*, Szophoklész-től a *Trakhiszi nők* meg az *Oidipusz király*, Babits után. A színésznek öröm ezt

>>>> folytatás a 4. oldalon

az új szöveget mondani – az egyik bemutatója Székelyudvarhelyen volt, és nem tűnt boldogtalannak a társulat, a másik változatot pedig a mai napig játsszák a József Attila Színházban. Mindig szerettem volna angol reneszánsz bosszúdrámát fordítani, mert a *Nibelung* egyik ihletője az angol reneszánsz dráma, nemrég valóban fölkertek egy Middleton-darabra, végül azonban nem tudtam elvállalni a POSZT-válogatói teendőim miatt.

– A színházi dolgoknál maradván, azért ezek a fordítások időben eléggé együtt voltak a saját munkáid színpadra kerülésével...

– Emlékszem, A *Nibelung-lakópark* első részének jártam a végén, én nagyon szeretek könyveket befejezni, szeretem azt, amikor látom az alagút végét, és pont ilyen állapotban hívtak fel egy karácsony és szilveszter közti intervallumban Mácsai Pál, hogy van ez a Kovalik Balázs, biztosan hallottam már róla – persze nem, tíz éve nem jártam akkor már színházba, mert korábban túl sokat csalódtam –, ő megrendezné náluk a *Borisz Godunovot*, most olvasta a *Paulust*, és arra gondolt, hogy én fordíthatnám. Nem tudtam még, milyen jó lesz ez mindannyiunknak. Az egész helyzetben az az érdekes, hogy a *Nibelung* miatt majdnem minden, a könyvtáramban található verses drámát elővettem, és előző este emeltem le Pushtint a polcra. Hívhatjuk együttállásnak, bár nem akarom mitizálni. Mindenesetre így könnyű volt igent mondanom. És, csak hogy mondjak valamit magáról a műről is, mivel a hatalomért folytatott harcról szól, ugyanaz

Úr

a témája, mint a *Nibelung*nak, másrészt ugyanaz a témája, mint Magyarországnak most már jópár éve. Ha 1989-re gondolunk, meg annak az évnek a katarzisa-ra, akkor nem ide vágyódtunk, nem ezt képzeltük.

– Színházközelben maradunk még mindig, mert egy *Hamlettel* kapcsolatos történetet hallottunk tőled a legutóbbi kolozsvári felolvasásodon. A *Hamlet-előadásoknak* ráadásul *Janovics Jenő* színházában volt egy külön története, ezért nagyon is releváns a *Kolozsvár-Hamlet* összekapcsolás. Hogy találtál rá egy részben Kolozsváron játszó regény témájára, honnan jött az ötlet?

– Menet közben tudtam meg a *Janovics-történetet*, hogy 1919-ben egy megcsónkított *Hamlettel* búcsúzik a színház épületétől a magyar társulat, majd 1941-ben, *Janovics* távollétében a *Hamlettel* tér

vissza az épületbe a társulat, a *Hamlet-történetet* a magyarságra vonatkoztatva. Ezt utólag az elkezdett munkám megerősítéseként éltem meg. Egyébként nem az erdélyi sajátosságokra összpontosít a regényem. Az egyetemes magyarság sorsának egyik jelképét látom Kolozsvárban. Egyébként láttam mindig is, csak nem fogalmaztam meg a magam számára.

– *Epizód szerepe lesz Kolozsvárnak a regényedben, vagy főszerepe?*

– Októberben még csak gondolkodtam azon, amit aztán megírtam, és megjelent az áprilisi *Székelyföldben*. Ez az a bizonyos részlet, amikor megszületik a rendező agyában a „trianoni *Hamlet*”-konceptió, és a figura, az én regénybeli hősöm ezzel a szereppel lesz híres, erre kap Jászai Mari-díjat. De ez még nem egy átpolitizált Jászai-díj, hanem valódi szakmai kuratórium osztja. Nem sokkal később szerepet kap a *Saul* fiában, ott egy náci tisztet kell játszania, aki jelen van az emblemikus kisfiú halálakor, de nem ő a gyilkos. Jelen van egyéb rettenetesen menthetetlen helyzetekben is, és nem sokkal később elvállal egy szerepet egy tévésorozatban, egy manapság annyira népszerű inváziós horrorban. A színészem első meghasonlása a *Saul* fia, és csak a második a zombiapokalipszis. Mindenesetre annyit látok, vagy látni vélek, hogy az előadás, az a bizonyos „trianoni *Hamlet*” el is jut Kolozsvárra. Lehet, hogy technikai akadály miatt lemondják, de egyszer mindenképp eljut. Azért sétáltam fel ma helyszínre a Fellegvárra, hogy jobban lássam az egészet távolról – onnan jól látszik a Magyar Színház.

BALÁZS IMRE JÓZSEF

SZŐCS GÉZA

Assisi történet

Mitől áll
le az ész
s hogy ki szívem?

Gépkocsi vágat Assisiben.

S benne egy bárány, ő vezeti
becsukott szemmel. Így szereti.

S aki őt hallja: szőre feláll,
mivel
mesél a bárány, így referál:

gyázmiséjét tizenhárom
farkas-főpap celebrálta,
majd a mennyek kapujában
néhány fönti celeb várta,
intve neki: oda menj be,
be a folyton forgó mennybe!

S mindeközben idelent
boszorkányos tempóban
szél táncolt a templomban!

Ez hát a helyzet Assisivel.
Csak aki hisz még, az hiszi el.

KABDEBÓ TAMÁS

Időzítés

Repülőablaknál ülök,
a szárnyas gép suhan.
Jobboldali ablakon a jövő,
a baloldali a múlt.
A jelent nem észlelem.

URBÁN GYULA

Egzegézis

Az én istenem halott isten.
Csak sebe van, s köpenye sincsen.
És vére sincs, hisz elfolyt az úton.
Szorongás szülte, Nietzschétől tudom.

A többi isten nem szeret. Zabál.
Sorsunk mintázzák. Aranyfoguk kiáll.
Leheletük füstölgő napalm.
Szavaik: szögesdrót, appel és alarm.

Kezükben harang és kalasnyikov.
Ajtajuk egyszerre csukott és nyitott.
Mellükön tábla, s mi rajta írva van
az, ékírással, tört gerinc s arany.

Tőzsdéznek. Percentekkel áll a bál,
és mindegyikük magáról kiabál.
Falakra festve törnek át falat.
Amerre járnak, árva sem marad.

Nyüzsgönek, konzervben csali.
Csakis az ő szavukat hallani.
Élnek, nem szegzik őket vassal fakesztre,
csak elfelejtik arcuk mindörökre.

Az én istenem halott isten.
Csak sebe van, s köpenye sincsen.
Gyenge! – kiáltja pogány és hívő,
míg sötétség zuhan. És kőre kő.

Villám szakítja szét a kárpitot.
És ahogy görögül megíratott:
a kölcsön-sírban ott ragyog
egy diadalmas, lüktető halott.

GÜNTER KUNERT

Városi reggel

(*Städtische Frühe*)

Reggeli szürkületben a sietők.
Az emberek sohasem idegenebbek
mint ebben az órában: mert váratlanul
láthatóvá lesz
tevékenységük értelmetlensége.
Céltalanságtól úzve
sóváran vetik magukat
táblázatokra és kvadránsokra
lajstromokra számjegyekre görbékre
kontókra.

Álmaik egy sarokban állnak
összecsukva megőrizve
szabadabb elérhetetlen
napokra.

Stallschreiber utca, Berlin

(*Stallschreiberstraße, Berlin*)

Egy utcában, amely
már nincs. Egy városban,
amely nem létezik többé.
A gyermek egy állattömő
műhelyét keresi fel.
Félig kábultan a formalin gőzében
mindenféle múmia között.
Üveges szemükből
a Semmi hunyorít felém.
Az öreg állatnyúzó egy macska
koponyájával ajándékoz meg. Otthon
egy ládába rejtem.
Semmit sem tudok Yorickról.
És a hozzátartozó Hamletet
gyanútlanul improvizálom
azóta – egy olyan világban,
amely nemsokára
nem lesz többé.

Alvás

(*Schlaf*)

Az évszázad álmát
látod
mihelyt
hivatalos árnyakról álmodsz
Arcukat sohasem mutatják
csupán az igazolványukat
és korábbi múltakból
jól ismert
taglejtéseiket
Megmutatják neked
a félelmedet és a rettegésüket

mélyre vert
karók
– gyomorfolon és reménységen át –
országod talajába

Ekkor menekülni akarsz
vagy legalább felébredni de hogyha
sikerülne is
régóta körülállják az ágyad
mert egyikük sem
az évszázad álma

Poéták

(*Poeten*)

Nevünket halhatatlan városok
nevével kötöttük össze,
taverna eterna, szakrális bárokkal
és prozodikus bordélyházakkal,
csábító temetőikkel,
elhunyt szépségek képtáraival,
arénákkal, antik árnyékszékkel,
halhatatlanságra törekedve
a helytörténet
egyetlen lábjegyzetében.

Például Zürichre gondol?

Therme in Bath, Anglia

(*Therme in Bath, England*)

Víz buzog fel
a pokolból, háromszáz méterről
a kövezet alól. A kén-szag
jelzi ezt. Már a rómaiak
gyanakodtak a forrásra,
és a bugyborékoló torokhoz
Gorgó-arcot társítottak.
Pára gomolyog a nyitott szájból,
kapkodó mormogás,
któnikus halandzsa,
fáradhatatlan de profundis.

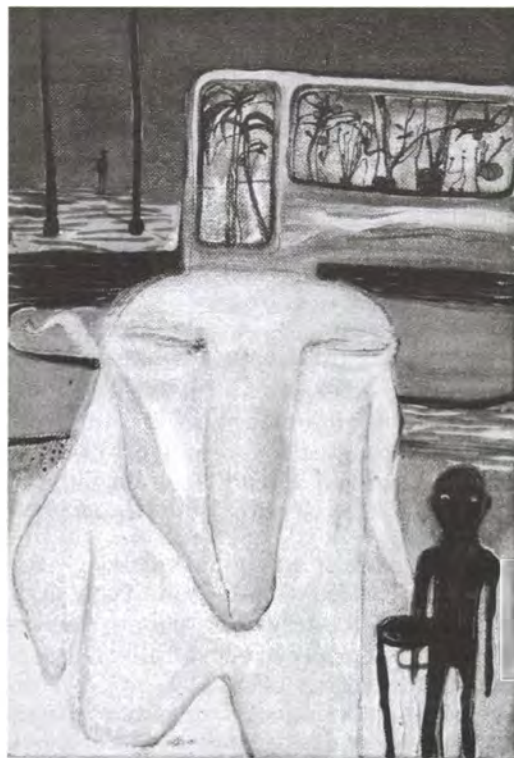
A mélységből hívja
díjtalan belépésre
a romlás híveit.

A pataknál

(*Am Fließ*)

Tétován áramlik tova
az idő ellenében. Nincs célja,
szándéka, sem terve,
nem ámít. Te, amott fönt
a kis hídon,
azonban úgy véled, magad is

tovasodródsz a vízzel; rabul ejt
az illúzió, hogy elvisz
földi léted
ürességéből.
Kétszer nem élheted meg
ezt a pillanatot,
Hérakleitosz szerint.

Üvegház

Fényképészet

(*Aus der Abbildnerei*)

A fényképek
világában már antiknak
számítunk. Minden arcon előre
megformált archaikus mosoly ül.
Mindenki önmagának
a szobra.
A kartonlapon
az idő végleg megáll,
mialatt a magunkfajta már
tovabotorkált
az élet
áldatlan valótlanágába
árkon-bokron túl.

A chip

(*Der Chip*)

A fecskendővel
a vérbe és az agyba jut.
Ettől kezdve már mások
gondolkodnak helyetted. Ama csinos
nő a központban, álruhás
számítógép-kezelő, mosolyra
késztet vagy más egyébre, amit
sohasem akartál,
és sohasem tettél. Egy napon,
mint akit vétkes alól felmentettek,
egyszerűen lekapcsolnak.

BENŐ ESZTER fordításai

Günter Kunert németországi költő, író. Berlinben született 1929-ben. Rendkívül termékeny szerző: több mint félszáz verseskötete és számos prózakötete jelent meg. Életműve sokszínű: verseken kívül írt elbeszéléseket, esszéket, önéletrajzi írásokat, regényt, drámát, aforizmákat. Grafikusként is ismert. Szépirodalmi munkásságát számos díjjal tüntették ki, többek között Georg Trakl-díjjal, Heinrich Heine-díjjal, a Német Köztársasági Érdemrend Nagykeresztjével és az EU Prix Aristeion díjával. Egyesült államokbeli és olaszországi egyetemek díszdoktora. A külhoni német PEN-klub elnöke.

Életem hanyatlóban van már, mint az alkonyi nap

„Öröm és szenvedés” az 1937-es Dsida-évben

A Mészköny apostolkodó Balázs Ferenc nyolcvan évvel ezelőtt, 1937. május 22-én távozott az örökkévalóságba. A *Keleti Újság* hasábjain Dsida Jenő búcsúzott tőle. A költő alighanem saját végzetére döbrent rá, amikor nekrológjában ezt írta: „Lelke nagy és erős volt, de teste gyöngye és törékeny. A tüdőbaj még egészen fiatalon megtámadta szervezetét, s azóta egyre fejlődött a gyilkos kór, mind közelebb sodorva az értékes életet a korai véghez. Lassanként munkaereje is megtört, betegesen és elhagyottan, végtelen nyomorúságban, lázasan feküdt a falusi paplakban. De még ereje végső fellobbanásával is dolgozott.”¹

Ezért választottam előadásom tárgyául az utolsó előtti Dsida-évet. Azt, amelyikben a szervi szívbajban szenvedő költő alkotóereje végső fellobbanásával elkápráztatta környezetét. Hadd tegyem máris világossá: nem a *Psalmus hungaricus* utáni periódus költészetével foglalkozom, hanem a szerkesztőségi élet emberének feladatvállalásaival. Mintegy tágitva a korábbi Dsida Napokon megtartott előadásaim témakörét. A jelzett esztendőben Dsidának jelentek meg írásai a *Pásztortűz*-ben és az *Erdélyi Fiatalok*-ban is, de én a *Keleti Újság*-ot választottam, amelynek belső munkatársa volt. A Marosi Ildikó gondozásában megjelent *Séta egy csodálatos szigeten* című kötetet² kísérő bibliográfia ilyen műfaji besorolásban tünteti fel „elegyes írásait”: kritika, riport, tudósítás, hírfej. Mennyiségileg 1937-ben is a legszámottevőbb Dsida kritikai tevékenysége.

A *Keleti Újság*, mint ismeretes, az Országos Magyar Párt orgánuma volt. Aki dolgozott valaha pártlapnál, az tudja, hogy Székülla és Kharübdisz között kell megküzdeni ott a szellemi tisztességért. Költői tekintélyének, páratlan műveltségének és közírói sokoldalúságának köszönhetően azonban Dsidának nem kellett feladnia szellemi függetlenségét; sokféle megközelítésben foglalkozhatott a szépirodalom és a képzőművészet jelenségeivel éppúgy, mint a színházi élet és a nyelvvédelem kérdéseivel. Azt az *Erdélyi Fiatalok* történetéből tudom, hogy a kisebbségi közéletéről is markáns véleménye volt. Az „egységes munkaprogram” kidolgozását éppúgy szükségesnek tartotta, mint a tervszerű munkamegosztást. Mert – fogalmazta meg 1930-ban – „életkérdés számunkra, hogy meglévő szerveinket elhivatottságuknak és képességeiknek megfelelően állítsuk a különféle célágak szolgálatába”.³

Ehhez az alapelvhez a Vásárhelyi Találkozó előkészítése idején még határozottabban ragaszkodott. Ha nem sikerül a *Hitel* és az *Erdélyi Fiatalok* közötti

megegyezés – jelentette ki 1937 tavaszán barátainak –, egyik munkaközösségben sem fog részt venni, mert egyikkel szemben sem tudja vállalni szellemi szabadsága megkötöttségét.⁴ Mint ismeretes, a megegyezés nem jött létre, s így az *Erdélyi Fiatalok* 1937. május 4-én megtartott főmunkatársi értekezlete kénytelen volt tudomásul venni, hogy Dsida Jenő a lap kötelékéből kilépett.⁵ Hogy miként vált mégis ártatlan áldozatává a korabeli pártpolitikai csatározásoknak, arról előadásomnak a Vásárhelyi Találkozóval foglalkozó részében szólnék.

Ennek előrebocsátásával jelzem, hogy a továbbiakban az irodalom-, a színház- és műkritikus Dsida értékszempontjait helyezem előtérbe, de a nyelvvelmi munkásságával szerzett sebeit sem hallgatom el.

Olvasónevelés

A *Pásztortűz*-szerkesztő Dsida „gályarabságáról” írva volt alkalmam bemutatni a költőnek az irodalmi-művészeti tehetséggondozás gyakorlatában érvényesített nézeteit. A *Keleti Újság* 1937-es évfolyamában először a *Hogyan kell verset olvasni?* – olvasóneveléssel kapcsolatos – eszmefuttatására figyeltem

fel. Abból indult ki, hogy még az egészen művelt, egyébként kifogástalanul képzett embereknek is hallatlanul ferde fogalmaik vannak a versről. Mert nem fejlődött ki bennük „az a hatodik érzékszervük, mely a teljesen kézzelfogható világ határain kívül eső dolgoknak, a költészet szépségeinek érzékeléséhez nélkülözhetetlenül szükséges”. Második tétele: igaz ugyan, hogy költőnek születni kell, de műélvező akárki lehet. „Épp úgy képezhetem magamat jó olvasóvá, ahogyan megtanulhatom a helyes beszédstílust, elleshetem a nagyvilágban jártas ember modorát, szónokká képezhetem magam vagy elsajátíthatom a gyorsírást.” A versolvasáshoz persze szükséges az önművelés, némi zenéi képzettség, a versformák ismerete, a nyelvtudás. De az sem mellékes szempont, hogy megvan-e bennünk a megfelelő ráhangoltság. „Aki egy lírai verset meg akar érteni», annak elsősorban számolnia kell azzal, hogy a vers világában más nyelven beszélnek, mint a hétköznapi világában. [...] Ebben a nyelvben a legtöbb szónak a hétköznapi jelentéstől lényegesen elütő értelme van. [...] Miben különbözik a versben szereplő szó értelme ugyanannak a szónak közönséges értelmétől? Főként abban, hogy kibővül, bölcséleti elemeket szív magába, melyet nem lehet ridegen meghatározni, csak édesen és borzongva megsejteni.” Hogy melyek ezek a bölcséleti elemek? Élet, halál, a világ jelenségei, a lét eredete, értelme és célja, a halál utáni dolgok titokzatossága, az öröm és szenvedés, az isten-megérzés élménye... „Minden együtt gomolyog túlvilági fénnel egyetlen sóhajnyi lírai remekműben. [...] Hogyan »értsek meg« egy hangulatot, mely sokszor megfogalmazhatatlanabb, mint a félig elfelejtett

álmom, az imbolygó füst, vagy a vizek fölött reszkető pára.”⁶

Az olvasónevelés öröme és felelőssége hatja át Dsidát akkor is, amikor a Baumgarten-díj odaítélése alkalmából Reményik Sándor költészetéről ír. „Nagyon kérem, ne foglal kozzanak velem, és ne írjanak semmit” – kérte Reményik az öt felköszöntő Dsidát. „A jutalmazott költőnek [...] meg kell éreznie – érvelt a *Keleti Újság* szerkesztőjeként –, hogy nem újságírói kíváncsiság vezettet hozzá minket, s ezeket a sorokat sem szenzációhajhászás íratja...” Hogy melyek voltak azok a sorok? „A magyar szó katakombákba visszahúzódozó szertartásainak őskeresztényi értelemben vett apostola ő, a lemondásnak, a belső élet tiszta szerénységének, a nagy megtisztulásnak prédikátora, de hangja néha túlzengő földi életünk mécs világította sikárorait, és tömegeket ráz meg a lélek legmélyéig.”⁷

A színikritikus Dsida

Szenvedélyes színházjáró volt 1937-ben is. Írásai arról tanúskodnak, hogy felkészülten érkezik az előadásokra, „kritikus-hoz illő rideg és tárgyilagos szemmel” nézi végig a színre kerülő darabokat, mégis a színházi élmény forráságával és frissességével lep meg ma is bennünket. Rendszerint a színpadművészet szemszögéből elemzi a szerző alkotását, az előadást pedig összehasonlítja a korábbi bemutatókkal. Például a kolozsvárit a budapestivel. A színpadi fogások „ördögös ügyessé-gű mesterének” nevezi Molnár Ferencet, aki új vígjátékában is a régi. Hiszen kívá-lóan ismeri a színpadot és a közönség lé-lektanát. Ezt követően eleven képet rajzol a színészek játékáról, az összjáték szem-pontjából „kurta kis szerepeket” is kitün-teti figyelmével. Él a napilap nyújtotta előnyökkel. A *Jezusfaragó ember* kolozsvá-ri bemutatójáról például dupla oldalas ké-pes riportban tudósít, a színpadképekhez a közönség ünneplését társítja. Így még hitelesebben tudja érzékeltetni, hogy Nyí-ró világa „megrázó hatalmassággal eleve-nedik meg a színpadon”.

Gy. Szabó Béla és Dsida művészi affinitása

Nemzedékem Murádin Jenő Gy. Szabó Béla-monográfiájából tud Dsida és a kolozsvári fametsző barátságáról. Akinek járt a kezében a költő 1933-as verseskötete, az Erdélyi Szépmíves Céhnel megjelent *Nagycsütörtök*, az előtt nem titok, hogy a fametszést kedvelő Kós Károly miért épp a „fára mászásra” biztatott Gy. Szabót kérte fel a kötet illusztrálására. Meggyőződésem, hogy a költő és a fametsző közötti szemléleti affinitás hozta művészi közelségbe őket egymással. Alig-hogy Gy. Szabó hazatért 1937-es itáliai, görögországi és bulgáriai tanulmány-útjáról, Dsida interjút készít vele, majd

beharangozza a kolozsvári vármegye-háza üvegtértermében rendezett kiállítá-sát. Tudatosítja, hogy Gy. Szabó kijár-ta a naturalizmus, impresszionizmus és expresszionizmus iskoláit, de egyenlete-sen halad a maga útján – „egyforma kö-zelségben és távolságban mindegyiktől”. Viszonyítási alapként a két évvel koráb-bi kiállításra utal, hogy bizonyíthassa: ez az élményekben gazdag, szép utazás nem maradt hatástalan a teremtő mű-vészlelékre. „Noha Gy. Szabó Béla az-előtti művészetének minden jellegzetes vonása föllelhető új képein, van valami meghatározhatatlanul új, valami mély-ségesen megindító is rajtuk. A keresés bizonytalanságát végérvényesen kiszorí-totta a boldog megtalálás bizonyossága, a kissé hideg tudatosságot s kiszámított-ságot felváltotta az a sejtelemszerű, vil-ág fölé emelkedő, mámoros állapot, mel-yet a gyakorlati józanság szellemének még mindig nem sikerült száműznie er-ről a világról.”

Nemcsak az lep meg, hogy Dsida ismeri Gy. Szabó művészetének öntörvényű-ségét. Az is, hogy előzetesen maga is „vé-gigzarándokolta” azokat a helyszíneket, ahol Gy. Szabó 1937-ben barangolt.⁸

A nyelvvédő vitája Szabó T. Attilával

Az 1937 elején megjelent *Anyanyelvünk védelme* című írásában Dsida ab-ból az alaptételből indul ki, hogy „aki elvesztette, elfelejtette anyanyelvét, el-vesztette és elfelejtette nemzetét is. S az a nemzet, mely elfelejtette nyelvét, elvesztette önmagát. Megszűnt és meg-halt, befejezte pályafutását, megérett arra, hogy a történelem szele betakarja a feledés homályával.” Az készítette meg-szólalásra, hogy egy felmérésben azt ol-vasta: másfél évtized alatt több mint négyszáz román kifejezés került be az erdélyi magyar köznyelvbe. „Pedig még mennyi más idegen – latin, német, fran-cia és egyéb – szó élősködik nyelvünkön, mint satnyulást okozó fagyöngy az erdő lombjain. S még ezeknél is veszedelme-sebbek azok az idegenszerűségek, melyek szófűzésünkbe, mondatainkba fura-kodtak be, s amelyek nemcsak szép ősi szavainktól, hanem magyar gondolkodásunktól is megfosztanak.”

Némi elégtétellel állapítja meg ugyan-akkor azt is, hogy „nem állunk már telje-sen védtelenül ezekkel az elszomorító je-lenségekkel szemben. A magyarországi nyelvvédő és nyelvművelő mozgalom hul-lámai átcaptak a politikai határokon, és nálunk is megtermékenyítették a szik-kadt talajt. Különösen nagy érdeme van ebben a nemrég elhunyt lánglelkű költő-nek, Kosztolányi Dezsőnek – mély meg-illetődéssel írjuk le a nevét –, aki a Ma-gyar Tudományos Akadémiával karöltve messze kiható mozgalmat indított a ma-gyar nyelv tisztaságának és szépségének védelmére.” Mindezt abból az alkalom-ból írja le, hogy – a brassói ÁGISZ-nak köszönhetően, Kacsó Sándor szerkesz-

tésében – éppen az idő tájt jelentek meg Kosztolányi nyelvvédő írásai a Hasznos Könyvtár sorozatban.⁹

Maga Dsida is nyelvművelő rovatot vezetett akkoriban a *Keleti Újságnál*. Az 1936 húsvétján indított *Anyanyelvünkért* 56 hét alatt 46-szor jelent meg. Az emberek tízezrei olvasták. Mégpedig vasárnaponként. Ami akár az anyanyelv ünnepének is számíthatott a korabeli Erdélyben. Hiszen a rovatszerkesztő a ma-gyar nyelvterület „legértékesebb íróit, nyelvészeit” hívta meg munkatársnak. Ezért lepte meg, hogy az *Erdélyi Múzeum* hasábjain az akkor már tekintélyes nyelvésznek számító Szabó T. Attila megtá-madta a rovatot. Múló divatnak nevez-te a cikkek tervszerűtlen megjelenését. *Nyelvművelősdí?* – replikázott ironiku-san Dsida, visszautasítva a vádakat, tisztázatlan háttérű gáncsokodásra utalva. „Elsősorban arra törekszünk – jellemezte az újságírói és a szerkesztői munka sajátosságait –, hogy helyesen, szépen, tisztán írjunk magyarul, s ha ez nem mindig sikerül, annak oka a lázas sietség, melynek iramában, a pillanatok-hoz kötött időmegszabás miatt néha még akkor is át kell engednünk hibákat, amikor véges figyelmünk észrevette azokat.”

Válaszában Szabó T. kifejtette, hogy nem támadásról, csak bírálatról volt szó. A „kimagyarázkodás” végére Dsida tett pontot 1937. július 11-én, hangsúlyozva, hogy „a személyeken, érdekeken és ér-zékenységeken túl csak az ügy a fontos.” Vagyis: miként lehetne még tartalmasab-ba, erősítőbbé, mozgósítóbb erejűvé tenni a rovatot?

Alighanem az ugyancsak „költői ér-zékenysé-gű” Szabó T. Attilában mélyebb nyomot hagyott ez a „kínos incidens”, mint Dsidában. Csaknem élete végéig kísértte. Amit az is bizonyít, hogy 1981-ben megjelent „fehér könyvébe” felvet-te 1939-es – Dsidát megkövető – írását. „Nemcsak azért volt jelentős e rovat meg-indítása, mert rendszeresnek ígérkező munka megindulását jelentette, hanem azért is, mert a rovat szerkesztője mint a lap szerkesztője minden lehető elköve-tett annak érdekében, hogy nyelvművelő elvei az újság nyelvében érvényesüljenek. Valóban akkortájt a *Keleti Újság* nyelvi szempontból is legkifogástalanabb napi-lapunk volt. A lapszerkesztés sietős, ne-héz munkája az újság nyelvének folytonos ellenőrzésével, az egyes cikkek átfésülé-sével komolyság és elhitető erő szempont-jából nagyon sokat nyert a *Keleti Újság* nyelvművelése.”¹⁰

A Vásárhelyi Találkozó kárvallottja

Akik valamennyire is járatosak a Vá-sárhelyi Találkozó eseménytörténeté-ben, azok tudják, hogy a *Független Újság* 1937 tavaszán Dsidát is megszólaltat-ta a magyar szellemi irányzatok parla-mentáris együttműködéséről. Nem va-

>>>>> folytatás a 8. oldalon

lamilyen világnézeti csoport, lap vagy egyesülés részéről nyilatkozott, hanem kizárólag a maga nevében. Mint a toll munkása. *Dsida Jenő író* – ez a cím áll írása fölött. Érdekes idéznünk belőle, mert szövege nem lelhető fel Marosi Ildikó gyűjteményében, illetve a bibliográfia sem utal rá.

Dsida nézete szerint a kisebbségi helyzet nem tűri meg, hogy ebben az életkezetben „különböző csoportok és világnézeti táborok alakuljanak ki”. Érvelése egybehangzik a László Dezsőével, amelyeket az *Erdélyi Fiatalok* szerkesztője *A kisebbségi élet ajándékaiban* fogalmazott meg. „A kisebbségi sors – írta Dsida – minden ellenkező látszat ellenére különös értékű, mert a kisebbségnek még a passzivitása is fejlődést foglal magában. (Íme, amikor a »passzív« szó tökéletes magyar fordítása: »szenvedő«!)” A kisebbségi magyarság sorskovácsolta egységének jövőbeli képét illetően kifejtette: szükségesnek látja, hogy minden világnézeti csoportosulás keretében kiérlelődjenek azok a vonások, amelyek „a kisebbségi önvédelem közös jeleinek” számíthatnak. Egy „új, egyetemes kisebbségi magatartás és gondolkodás” kialakulásában reménykedett.¹¹

Ezek után mi sem természetesebb, minthogy október első napjaiban Dsida is ott van Marosvásárhelyen. De nem mint világnézetektől független író, hanem mint a *Keleti Újság* akkreditált tudósítója, akit ráadásul a Vásárhelyi Találkozó Sajtóbizottságába is beválasztottak. Így vált önhibáján kívül a Vásárhelyi Találkozó kárvallottjává.

Mi is történt voltaképpen? Az *erdélyi magyarság és a román nép együttélésének feltételei és útja* című előadás elhangzása után napon ez a cikk jelent meg a *Keleti Újságban: Megbélyegezték Kacsó Sándort a Vásárhelyi Találkozón*. Kacsó azt hitte, hogy Dsida adta le telefonon a tudósítást. Nehéz szagú iszap fölött című visszaemlékezés-kötetében is nehezményezte, hogy Dsida nem jelezte neki, nem ő írta a cikket, és benne ezt a kitétel, amit az 1937. október 6-án megjelent vezércikk is megismételt:

„A magyar lelkiismeret szólalt meg akkor is, amikor a védekezés erőit nemcsak megbénító, hanem eddigi harcainkat szinte megbélyegző határozati javaslatot a felháborodás spontán kitörésével utasította vissza az értekezlet. Szóról szóra idézzük a javaslatnak egyik mondatát: »Amikor az értekezlet az erdélyi magyar nép eddigi útja és helyes politikai magatartásának ad kifejezést, és kijelenti, hogy itt akarja élni a maga népi-nemzeti életét, ennek érdekében szakítani kíván az eddig is csak rákényszerített sérelmi politikával, és kéri ehhez a román nép és kormányzat segítségét.« Úgy hangzik ez a mondat, mintha tőlünk függne a sérelmi politika abbahagyása, s nem attól, aki a sérelmeket előidézi.”

Az újabb kutatások kiderítették, hogy a *Keleti Újság* aláíratlan cikkének szerzője Olajos Domokos volt. Kacsó előadásának napján Dsida ugyanis Kabdebó

Cím nélkül

Kálmán bőrgyógyász orvos lakásán feküdt influenzával. Kónya-Hamar Sándor arról ír a *Székelyföld* 2016 december számában, hogy halálos ágyán Dsida Kovács Katona Jenőt kérte fel a sajnálatos ügy tisztázására. Ami alighanem nem következett be. Ezért maradt ürmön Kacsó Sándor borában.

Az apolitikus Jancsó Béla az apolitikus Dsidáról

Amikor Dsida kilépett az *Erdélyi Fiatalok* munkaközösségéből, azt remélte, hogy még sok közös ügyben hozza össze őket a baráti érzés és erdélyi sors. Nem így történt. Érdekes, hogy a közismerten apolitikus Jancsó Béla nemcsak a költőt, a nyelvvédőt becsülte Dsidában, hanem a társadalmi-közéleti harcost is. Azt, hogy a jogot végzett költő „habozás és zúgolódás nélkül vállalta a nem egyénisége szerint való szerepet”. „Ha a közösség érdeke úgy kívánta, vállalta az idegenszerű feladatot, és szerepét hűsége és becsületesen betöltötte.” Jancsó kitér arra is, hogy 1937-ben taktikai véleménykülönbségek is felmerültek közöttünk. „És mert kölcsönösen becsületesen fogtuk fel kapcsolatainkat, előbb meg kellett válnunk Dsida Jenőtől mint munkaközösségünk tagjától, hogy az-

tán a könyörtelen végzet nemsokára beteljesedhetetlenné tegye azt a reményt, hogy a romániai magyarságért más vonatkozásokban még együtt dolgozhassunk...”¹²

Jegyzetek

- ¹ d. j. [Dsida Jenő]: *Balázs Ferenc ravatalára küldjük...* Keleti Újság, 1937, 116.
- ² Marosi Ildikó (szerk.): *Séta egy csodálatos szigeten*. Cikkek, riportok, novellák és levelek. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 1992.
- ³ Dsida Jenő: *Egyesületi munkamegosztás*. Erdélyi Fiatalok, 1930, 7, 105–106.
- ⁴ Cseke Péter (szerk.): *Erdélyi Fiatalok dokumentumok, viták (1930-1940)*. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1986/1990, 305–307.
- ⁵ I. m. 314–315.
- ⁶ *Hogyan kell verset olvasni?* Keleti Újság, 1937, 73. Megtalálható Marosi Ildikó kötetében is (166–172.).
- ⁷ d. j. [Dsida Jenő]: *Reményik Sándor és a Baumgarten-díj*. Keleti Újság, 1937. január 1.
- ⁸ Dsida Jenő: *Gy. Szabó Béla képkiallítása*. Keleti Újság, 1937. dec. 16. Olvasható Marosi Ildikó kötetében is (185–187.).
- ⁹ Dsida Jenő: *Anyanyelvünk védelme*. Erdélyi Fiatalok, 1937, I., 3–4.
- ¹⁰ Szabó T. Attila: Dsida Jenő nyelvművelése és ami utána következik. In: Szabó T. Attila: *Nyelv és irodalom*. Válogatott tanulmányok, cikkek. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981, 43–1945.
- ¹¹ Xxx: *Fiatal magyarok tavaszi találkozója elé*. Ankét a transzilvániai magyar szellemi irányzatok parlamentáris együttműködéséről. Független Újság, 1937. március 27.
- ¹² [Jancsó Béla]: *Dsida Jenő*. Erdélyi Fiatalok, 1938, II., 5.

Vandam szerint a világ

Jaroslav Rudiš bátor író. Nem csak, hogy a széppróza és a dráma mellett olyan, polgárjogot máig nem nyert műfajokba is kész beleártani magát, mint a képregény, de attól sem riad vissza, hogy olyan regényt írjon, amelynek szövegében a kipróbált unortodox műfajokra jellemző látásmód is markánsan tetten érhető. A 24. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválra megjelent *Nemzeti sugárút*. *Magányos bunyósok klubja* című Rudiš-regény, amely a szerző első, magyar fordításban is hozzáférhető könyve, mindezt azzal tetézi meg, hogy korunk egyik legtipikusabb antihőjét teszi meg a történet főszereplőjévé, egyszersmind elbeszélőjévé.

CET
CENTRAL
EUROPEAN
TIMES

Vandam ugyanis az izomagyú bunkó mintapéldánya. Azon helyi érdekű hősök egyike, akik nagyon büszkék arra, hogy Severní Městoból – Prága majd' százezer lakossal teletömött blokknegyedéből – valók, ám közben arról álmodoznak, hogyan uralták a helyet a farkasok és a szúnyogok azelőtt, hogy apja, „meg a hozzá hasonló faterok kibarmolták az erdőből és a természetből ezt a lakótelepet”, és magukat egyáltalán nem neonáciként, hanem a római harcosok öröksekként azonosítva magyarázzák, miért használnak karlendítést üdvözlés gyanánt. Vandam a becenevét onnan kapta, hogy napi kétszáz fekvőt nyom, mint amaz, a másik Vandam, akinek egyik filmjéből visszatérő szófordulatát – „Konzentration, Junge” – kölcsönözte, másik, gyakran hangoztatott életbölcességét pedig nagyanyja háborús történeteiből örökölte, miszerint ha nagy a baj, „a kövérek soványak, a soványak meg hidegek lesznek”. Antihősünk napjai nagyjából azzal telnek, hogy a helyi kocsmában várja, akadon valaki, akinek megadhatja a „kiképzést” az ivó-cimborák előtt, valamint időnként találkozik fiával, akit olyan bölcsességekkel igyekszik felkészíteni az élet kihívásaira, mint például a következő: „...manapság minden csaj keménykedik, én mondom neked, csak fel akarnak húzni, kiprovokálni, hogy te még keményebb legyél. Hogy lenyomd őket. Csak akkor fognak szeretni. Egy csaj se akar puhány meg rendes faszit, még ha azt is állítják. A rendes az hülye. Ezt jegyezd meg.”

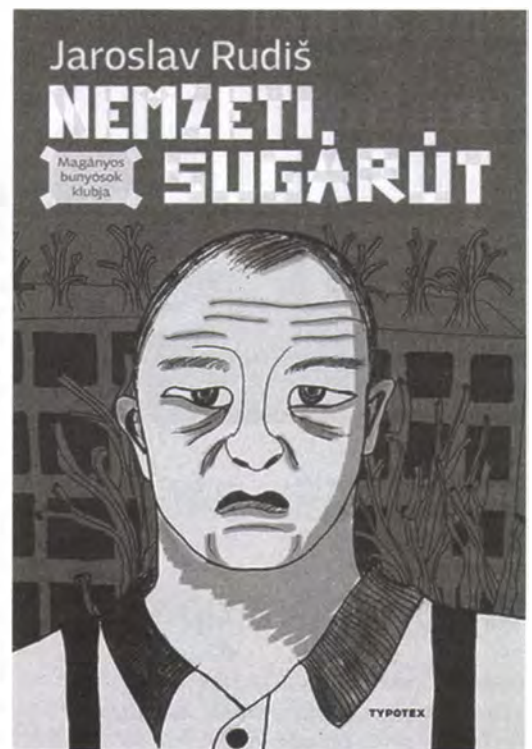
Tipikus figura, elég lehet egy erős novellára, gondolhatnánk. Hogy Vandam alakja mégis képes életben tartani és izgalmassá tenni egy kisregény terjedelmű szöveget is, azoknak a legkevésbé

sem szokványos eszközöknek köszönhető, amelyekkel Rudiš elevenné teszi a figurát – és persze a sztori azon oldalhajtásainak, amelyekre olykor csak egyetlen röpke pillantást vet a cseh szerző, máskor azonban egy teljes fejezetet át veszi fel a kívülálló nézőpontját, hogy vadonatúj látószögből fordíthassa olvasója figyelmét a főszereplő felé.

Ami a hogyant illeti, a *Nemzeti sugárút* – egyetlen fejezet kivételével, amelyről később, bővebben – valójában nem más, mint Vandam monológja. Természetéről, a régi, római és germán harcosok emlékéiről, az emberélet és a történelem háború mivoltáról, a civilizáció hamarosan bekövetkező összeomlásáról és az arra való felkészüléséről, valamint azokról az esetekről, amikor a kocsmában alkalma volt valakinek „megadni a kiképzést”. És legfőképpen Vandam emlékének sarokkövéréről, amely nem más, mint a mítosz, amit önmagáról terjeszt lépten-nyomon, miszerint 1989-ben, a *Nemzeti sugárúton* – a prágai Národní třídán – ő ütött először, tehát végeredményben ő robbantotta ki a bársonyos forradalmat. A szereplő efféle monológizálata pedig – nyilván a drámaírói tapasztalatnak is hála – nagyon meggyőző. Rudišnak, aki kockázatokkal is mer vállalni: egy alkalommal például a Van Damme-filmek címének felsorolásával emeli önironikus magasztalokig a cseh antihős szózatát, másutt pedig – jelesül a harmadik fejezet remekbeszabott, másfél oldalnyi „Azt nyomtatják...”-etapjában – mintha az első *Trainspotting* film legendás nyitómonológját igazítaná rá korunk cseh társadalmára, kölcsönökre és jelzalogra alapuló jólétről, a vásárlás és a megvásárolhatóság kényszeréről, valamint a belülről pacifizmusként megélt, kívülről azonban – diplomatikusan szólva – konfliktuskerülőnek tűnő nemzeti karakterről.

Ezekből a monológokból a keménykedés felszíne alatt egyre plasztikusabban kirajzolódik Vandam valódi személyiségrajza – egy olyan figura jelleme, aki folyton önnön középiskolai érettségéről és kudarcairól gyötrődik, és ezért úgy értelmezi át a világot, hogy azok a dolgok számítsanak benne, amelyekben még ő is többé-kevésbé sikeresként mutathatja meg önmagát. Így lesz a napi kétszáz fekvő a békeidők küszöbön álló összeomlására való felkészülés eszközévé, tehát a bennfentes tudás birtoklásának manifesztációjává, és így válik a kocsmák részeg vendégeinek elagyabugyalása a női nem megvédésének aktusává, következképp a férfiúi előzékenység és galantéria megnyilvánulásává.

Vandam személyiségének mélyrétegeire a *Sebhelyek* fejezetben nyílik a legteljesebb rálátás – e rész kiemelkedő jelentő-

ségét Rudiš azzal is kiemeli, hogy címet ad neki, ahelyett, hogy csupán egy római számmal jelölné, mint az összes többi –, ahol a narráció feladja Vandam szemszögét, és a szenttelen, külső szemlélő nézőpontjára vált. A főszereplő és Lucka, a pultos lány pásztora és az azt követő beszélgetésük lehántják Vandamról a kemény legény imázsát, és teljes sebezhetőségében mutatják meg, múltbéli tévedéseivel, soha meg nem valósuló terveivel, rejtegetni próbált titkaival együtt. Nem véletlen, hogy a kisregény szövege itt kívánczik a leginkább a színpadra kamradráma-adaptációként.

Vandam történetének oldalhajtásai pedig megannyi jellegzetes sorsot villantatnak meg: félresikerült házasságokat, az állhatatosság vállalkozókedvként palástolt hiányát, a könnyű siker hajhászásának kényszerét, valamint az átlagossá-gával meg hasonlott egyén kétségbeesett vágyát arra, hogy kitűnjék a tömegből.

Vandam tehát külvárosi lúzerből a kötet végére szimbólummá válik. A posztoszocialista társadalmak veszteségeinek szimbólumává. Talán emiatt vagyunk hajlamosak megbocsátani Jaroslav Rudišnak, hogy a regény zárata, amely tragikus végkimenetellel juttatja Vandamot vissza a teutoburgi erdőbe – ahol „a híres germánok híres győzelmet arattak a híres rómaiak felett” – mintha kissé motiválatlannak tűnnék. A kisregény erőnyei azonban bőven ellensúlyozzák ezt a tökéletlenséget. A *Nemzeti sugárút* ugyanis műfaji határokat feszegető látásmóddal, merész írói eszköztárral beszél korunk Közép-Európájának névtelen veszteségeiről úgy, hogy az Moraván innen és túl is sikerrel képes megszólítani az olvasót.

Jaroslav Rudiš: *Nemzeti sugárút* – *Magányos bunyósok klubja*. Fordította: Flóra Pet'ovská. Typotex Kiadó, 2017.

PRILON 420

37

– szerkeszti Horváth Előd Benjámin

SZŐLLŐSSY BALÁZS

Unom a posztapokalipszist

Unom a posztapokalipszist, és
szarok a dzsentrifikációra: kellene
latin szó arra is, ahogyan elejtesz
dezinformációkat, ahogyan építesz limest, hendzset
maradék autóalkatrészből, ahogyan illegális
templomokat vájnak kősziklákba; arra, hogy hogy lehet
fenntartani a bomló diktatúrát:

amikor nem jó, de tartható a helyzet.
Az utcákon nem minden lámpabúra égett ki,
nem minden köztéri vécét zártak be,
a juharfák ugyanúgy felvirágzanak, a gesztenyék
ugyanúgy el vannak ültetve – ugyanúgy nem
virágzanak, mint negyven éve.

Amikor épp unom: a kiégett roncsokat, unom az utcáról utcára,
városról városra egyre szánalmasabban somfordáló főszereplőt,
unom a furgont, a vegyi fegyvert, unom
a zöld árnyékot, a parlament oldalán, unom az előrelátó,
előre kiégett jóslatokat, unom a zombikat, a vámpírokat
nem unom, de unom a megfilmesítést, unom a várakozást,
unom az apokalipszist, a motorizációt,
unom a kendővel takart arcú gonoszt, unom a frissen borotvált
politikust, unom a borostát, hogy hogy lehet
fenntartani a bomló diktatúrát.

Átmeneti vereség a Langerhans-szigeteken

Mint valami kibaszott gyógyszert, nyomom a zérókólát,
az émelyítő, álcukrosszirupot magamba, megszokom
az édesítő kávé, a megjegyzéseket, hogy kérem, rákkeltő,
az édesítőmentesen is iható kávé, itt kérem, Keleten,

háború zajlik a szénhidrátszintek robbanásai,
a gluténmentes fénycsóvák között, a dióallergén torkolattűz
lezárja, mentesít vagy felhatalmaz, a Berthollettia excelsa
védelmi zónáiban, a sustorgás, a felvigyázás pusztító hátterében

háttérszínjátékot építünk, az alacsonyan szálló vércukorszintek,
az inzulinbombák között, az intolerancia ellenére,
kimenteni valamit: a belső elválasztás
szabadhozáférhetőségét. Tervezett, de egyértelmű
visszavonulás a Langerhans-szigetektől, a vérvörös éjszakákból
a vérvörös éjszakákba, a hemoglobin átítása
újfajta szerekekkel; bármilyen kordont is építünk, így is, és úgy is
harántirányú, halványfehér csíkokat hagyunk magunk után.

a tudatos politoxikomán¹

mértékletes.
koffeinházirendje van.
felméri az igényeit, és a végén nullára jön ki.
váltogatja a pörgető és a nyugtató szereket
és mindenből csak egy kicsit tol.

szoktatja szemét a fényhez.

Az Anyók sorozatból

Uruguayban megtörik az átkot

Van egy ember: megérkezik.
Az út végén egy bambuszfára lel.
Van egy állat: megszületik.
A bambuszfához labdajáték kell.
Van egy gyermek: középen áll,
a lambda-hullámok közt
kirakósozik, egy asszony:
semmit nem csinál – hosszú
a part üres, már rég volt világbajnok,
az asszony egyszer szült egy gyermeket,
és fekete kendőbe burkolózott;
az ember egyszer lőtt egy állatot,
és megpróbálta elszállítani,

a vertex meredek tranziensek,
a találkozás megjósolhatatlan,
a théta meredeken emelkedik
Uruguayban – az álom megtörik,
az út végének esélye csekély.

Uruguayban megtörik a ritmust.
Uruguayban meglebben a függöny.
Uruguayban valami még látszik.
Uruguayban valami már látszik.

¹ Pál Vandával, Szőllőssy Kristóffal, Hyross Ferencsel és
Horváth Veronikával közösen írt vers

WEEBER LUCA BORBÁLA

Gyanta

Magas voltál, mint a hegyek,
melyeket mindig csodáltam,
bár elfogott köztük a klausztrofóbia.
A föld nyers szaga, ahogy
feltéped a bakancsoddal, fásaszt
a folytonos kapaszkodás,
hogyan akárhogy is igyekszem, mindig
hagyok nyomot magam után.
Beleharapunk a tájba, nem viseljük el,
hogyan porlétünk ellenére itt mindig
idegenek leszünk. Az erdő velünk
zihál, a fák gyantaillata, mint valami
halotti balzsam, de én még
rügyek ízét érzem a számban,
próbálok megfedkezni a halálról.

repedés

próbálok összerakni a részeket
mint csontokat az ízület
úgy illeszt magához minden
amit eltörni nem szabad
gondolataim levert poharak
azt mondtam semmi baj
pedig azóta emlékeztetsz a
szomszúságra

keresek benned valamit
ami feloldja ezeket a

bőrömet kaparászó reggeleket
amin nem hagynak nyomot
a szorongás ragacsos gyerekujjai
amiről majd nem hazudok
és neked sem kell elrejtened
az általam keltett repedéseket

GERLEI DÁVID

Szürke

A reggel lehet-e még ennél is hidegebb?
Ablakom felett a fenyő tűskéi
egyre szürkébbek,
pont mint a hajnali öleléseink,
és a telefonkábel elvágó tujáim.
Az arcok már nappal sem élnek,
csak a pirosító és a rúzs.
A ház előtt a sárgás ciprusok is
egyre szürkébbek,
pont mint az éjjeli takaróm,
miközben rólad álmodom.
Álmomban vigyorogsz, mint a vadalma,
fürdőruhában vagy, és a fenekedet nézem,
de ébredéskor megcsap az a
jellegzetes, szürke szag,
és megint hajszáritózni kell a zárat.

Freskó

Fagy a fűtött templomban,
legyek az orgonán téli álmat alszanak,

a pedálsorba söpröm őket.
Egy perc elcsendesedés közben
buszok jönnek az ablakon,
menetrend szerint fújnak koszos meleget.
Így csak az elmúlás nem olvad el.
De a jégcsap az ujjamon (amiért
itt nem érzem, hogy marad moll,
vagy inkább pikárdiai terc),
és maga az ujjam is elmúlik majd,
és nyugi, az is, hogy fiatalok vagyunk még,
hogyan eljegyezzetek, de cserébe, sajnos,
mi magunk is.
Csend, még a legyeket sem hallani.
Mindenki némán,
hamisan énekel, cukrospapírt csörget,
jeggyűrűt vesz, újra húzza vagy
folyóba dobja,
születik, szül, temet, meghal, feltámad
egy perc alatt.
Így a tiszta templomfalakra
épphogy felfér a pillanat.
Lépj hátrébb, hogy legalább egy részét lásd,
rajta vagyok én is. Csak ne pislogj.

Sivatag

Apa néha amerikai elnök
anya néha könnyesen
a kamerába vigyorgó feminista
„viva la vulva” táblával a kezében
de legtöbbször apa József
és anya Mária
a sivatagban kiisszák
egymás előtt a tömlőt
együtt döcögnek a
bizonytalanság szamarán

VARGA BORBÁLA

hivatal

fehér, mint a lapok széle, a teleíratlan,
a főtt tojás fehérje, amit az íróasztal fölé
hajolva, közel százhatvan szempár előtt
befal. a száj egy árnyalatnyival puhább,
finoman erezett, duplán a krémes, bronz-
áttetsző rúztól, enyhe ráncok látszanak
rajta, és a közelében egy apró domboc-
ska, szemölcs. szivarsárgás körülötte a bőr,
laza arcpárnákban folytatódik, amelyek
most megnyúlnak, amint a titkárnő tisz-
telettel körülnéz, hogy van-e még valaki-
nek leadnivalója.

4027 – villog a piros kijelzőkön a követ-
kező szám. 8039 a másik fióknál. hány ka-
pu is van? négy kassza. és még négy... és
még, a három titkárnő háta mögött egy
ezüstszegecs alumíniumkeretes elektro-
mos tábla, amelyen a számok le és fel vil-
lognak, kettős váltásban. hol a négyezre-
sek és egyezresek, hol a nyolc és héteze-
rek jelennek meg. akinek nincs ennél unal-
masabb, bámulja. egy hang, ugyanolyan,
mint a trolik mikrofonszavai, pedig ez
igazi fülkéből szól, percenként bemondja a
sorszám-változást:

a 4028-as szám következik... a 4028-as...
villog a kijelző, 4028, villog a 4028, az
egyik fülke mögött megemelkedik egy

szempár, a titkárnő gombot nyom, köz-
ben felnéz, bejött hozzá az ór, van kire mo-
solyognia. amíg nyomja a gombot, addig
a szám villog. akkor megint megszólal a
hang: 4029-es...? a 4029-es szám követke-
zik....

úgy látszik a 4028-ra nem volt senki.
cipőtalpak. hegyes orrú, szürke, alvadt
bordó bőrből, hegyes sarokkal, bokát fedő.
balerini. cuissard. ez egy francia diáklá-
nyé. a barátjával együtt támasztják a fal-
lat okker kabátban és szürke, hétköznapi
farmerben, egy óriási táskák kíséretében.
fekete bársony, csukaorr, a sarka acélból,
kb. mint a felhőkarcolók, és egy kicsit ki-
táposott, kifele áll. idegesen koppan. né-
hány cipő végigmegy a tömegen, a többi
türelmesen egymás mellett vesztegel.

órák. a karokon. luxus tükörlapos svájci,
fekete számlapú, amelyben három másik
óra van, rózsaszín műanyag mamachino
plüssbabás, az egyik kislányé, aki anyja
blúzáat nyúzza hátulról, fejével beleugor-
va a kihúzott részbe, amelybe két kézzel
csimpszakodik, már csak az arc látszik,
egy maszk, körülötte szőke haj meggy-
piros bogycsokkal, a hajgumiról. krokodil-
bőr utánzat, fémspirál, bézs zakó alatt,
barackfond-de-tène felett, a kezek enyhén
párasak és valami édes illat árad belőlük,
ha valaki ilyenkor észrevenné.

egy huszoneves férfi, csupa feketében,
fekete csukaorr cipővel, zokni nélkül. ta-
vasz első napjai vannak. zakóján megülep-

senek a porszemek kintől, és a pöszlék a
szomszéd idős hölgy mohair pulóveréről. a
férfi napszemüveget visel, márkásat, si-
mára törölt üvege csillog arca felett, ame-
lyen szintén van egy dombocska, egy apró
zsírgöb, és sok-sok lerakódott por a kinti
forgalomból. az üveget nem fogta.

ki kell töltenie egy lapot. személyi
szám. kérvény. barátnője szoros, testhez-
álló kosztümben van, lykraharisnyában,
amely aranyosan csillog, ahogy téli erdőn
a hamvas, porhóval szórt fák törzse nap-
felkeltekor. a lány telefonál, mondd, hogy
merre vagy, add meg a címet, és mikor be-
fejeztük itt, akkor felvesszünk. egyenest
odamegyünk, az lesz a legegyszerűbb. a
férfi az egyetlen közönség-rendelkezésére
bocsátott fekete asztalka fölé hajol, mely-
nek túlsó szélén váróterem van, egy hosz-
szú fekete széksor, ahol természetesen
ülnek, többek között az idős hölgy a moha-
irpulóverben, lila bolyhokkal. kintől be-
jön egy enyhe légáramlat, és egy újabb li-
la bolyh útja kezdetét veszi a levegőben. ül
még egy szürke-fehér pulóveres, ötvenes
éveiben járó férfi, közvetlenül az asztal
túlsó oldalán, a saroknál. ő is telefonál. még
vagy félóra, most ne hívjál. majd ha befe-
jeztem. a nyomtatványt töltő golyóstollat
vesz elő, ez már nem márkás, és a lap fö-
lé hajol. vékony aranyláncocskája most
függőlegesen lóg, és a fekete ruhák hátte-

>>>>> folytatás a 12. oldalon

re előtt színpadiasan csillog. míg arca el-
merül a számok figyelmében: 2 22, tökéle-
tes egyenletességgel írja a kettősöket, sőt,
némi lendülettel, mint akinek rutinja van
ebben, akadálytalanul gördíti a betűket, a
név, és a nyomtatvány még hosszú és rész-
letes, ezért leguggol, ülőhely már nincs,
egy középkorú asszonnyal szemben. elme-
rülve ír. nem hallja a számokat, amelyeket
a hang azóta is bemozd

... a 4034-es következik. a 4034-es.....
8052-es szám...

nyakán a vörös bőr felett apró verejték-
cseppek gyöngyöznek, a nő tekintete meg-
áll ezeken, nem mozdul. a férfi megigazít-
ja cipőjét, mert elállt a lába, írás közben,
guggolás közben, nem visel zoknit. foly-
tatja a betűsört. a nő tekintete még min-
dig ugyanarra a pontra néz. valószínűleg
mozdulatlan. a férfi begörbült körmei bo-
garakként lassan másznak előre a papí-
ron, amit tartania kell, nehogy elcsússzon
a másik kéztől. szemüvegének sárga vak-
borításáról visszacsillog az ablakkeretben
az ég. most feltekint. meglátta a nőt. egy
pillanatig megáll. aztán folytatja.

még két sor és elkészült.

bébi, fordul meg, merre vagy? a lány a
barackszín testhezálló kosztümben ott
van a háta mögött. eddig üzenetet kül-
dött az óriási érintős telefonon keresztül,
ahogyan tíz másik ember, aki még a sor-
ban áll, hangtalanul küldi az üzenete-
ket, most már billentyűket sem kell nyom-
nia, csak erre-arra tévedeznek a kezek a
plazmán. a lány haja koromfekete, profil-
ja egyiptomi, bronzbarna bőre fölött éle-
sen mélyül el a fekete szemfesték, amely-
lyel annál kontrasztosabb szeme fehérje.
sötét szemei vannak és húsos ajka. a pa-
pirok fölé hajol, már nem is kell, mert köz-
ben a férfi megfordul és átadja neki. a
kijelzőablát nézik, mehetünk előbbre. ad-
juk ezt le és... hova tettem a golyóstollat?
megvan a személyid?

a férfi még egyszer megfordul, az asz-
tal fekete lapjáról felveszi az olcsó, kétcen-
tes írószert, és anélkül, hogy körülnézne
az ott ülők arcán, előre –

s'enfile – gondolja a francia lány, aki fél-
órája támasztja a falat a tűzoltóslag mel-
lett, okker pulóverben, nagyon karcsún.
barátja nem bírta már, és kiment, vissza-
jött, és megint kiment, letérdelt bekötni a
cipőfűzőjét, aztán leguggoltak mind a ket-
ten a nagy, trapéz alakú táskához, min-
den irat rendben, és megint kiment. az aj-
tót különben is folyton nyitják, inkább be-
se csukják, az ablak a háta mögött nyit-
va, egy rendőr áll benne, ő is sorban, azaz
váró minőségben, nyugodtan tárgyal va-
lamit egy meggypiros bőrkabátos férfival,
már negyven perce, egy szavát se hallani,
a lánynak fel se tűnik, mert amikor bejöt-
tek ide az udvarra, legelőször az ő alakját
látta meg, akkor még kívülről, az ablak-
ban, és úgy tűnt onnan lentől, a friss lég-
áramlatból, hogy nagy füledtség lehet
idefenn. ahhoz képest nem is nagy.

barátjának hosszú, apollói kezei a tás-
kaszíjon babrálnak, a köréje tekert vé-
kony, leheletfinom fehér nyaksál eltakar-
ja a pénztárca látványát. nem bagozza ki
a sálát, inkább belenyúl és tapintásával

keresi meg a tárcát a tárgyak között. egy
pálma magasodik föléjük cserépben. a lány
tétován nézi a műveletet, hullámos hosszú
göndör haja tétlenül hull alá, most figye-
lembe nem vett részlet, még önmaga által
se. megvan? kérdezi. a srác máris rohan le-
fele a lépcsőn. lent az udvaron ugyanolyan
nyüzsgés. a szemközti épület szemközti
ablakai mögött ugyanilyen sor. az ablakok
üvegéről visszatükröződik az ugyanilyen
ég. bent fehér, lyuggatott szivacs-kockák
között a plafonon neonrudak izzanak fehé-
ren. fehér papírlapok préselődnek nyoma-
tógépek hengerei közé, és vibráló jelekkel
jönnek ki újra. a lapos és kemény, csupasz
padlóra éles tűsarkak vagy puha gumitor-
nacipők nyomódnak. ez itt az ország nyil-
vántartási irodája. egy az ezer láncszem-
ből. személyi nyilvántartás mind a nyolc
ága, beépítendő és beépíthetetlen, meg-
művelendő és megművelt földterületek re-
gisztere, parkolási és parkolás-büntetési
kérdéseké, és még néhány hosszabb, spe-
ciálisabb felirat. kis zászlócskákon kiírva
van az asztalokon, amely mögött a hivatal-
nokok nyakig munkában egy görbülő tánc-
szerint hajolnak és egyenesednek. görbül –
hajol – egyenes – elvesz – átd – egyenes –
hajol – ír – egyenes – átd – egyenes – leejt
– hajol – görbül... az egyik post-it-et a ró-
mai kolosszeum miniatűr mása nyomtatja
le, asztalon plasztik kivitartókában piskó-
ták, a tojásos titkárnő sötét kosztümalak-
jában időnként el-el-tűnik egy-egy. hol van
az úr? kérdezi tele szájjal, borzolva fekete,
nyolcvanas évekbeli frizuráját. 4037-es a
száma. mondtuk neki, ne menjen messzire,
az előbb volt 4036. miközben beszél, szá-
jában egyszerre látszanak fehér fogai és a
piskóta majdnem fehér nyoma, ül és felfe-
le néz, ezért az állók a torkába láthatnak.

cssssssss. vegyél mély lélegzetet. húzd
ki nyakad, gerincet, egyenesedj ki. las-
san, majd gyorsan fújd ki a levegőt. még
mélyebbről, és még mélyebbről, ha lehet.
ez itt egy a betű. a szám 123. 4054... a ti-
éd 4062. 4096. még csak hatvanan van-
nak előttem. ez már semmi. jobbra kinyí-
lik a nyomtató fiókja, lapot cserélnek. a
bejáratnál a görbe sarokban a fölműve-
lési nyilvántartás titkárnője előtt megáll
egy magas, vékonyszájú, ezüstös hajú úr.
halkan ejtve a szavakat kérdez tőle. a hi-
vatalnoknő még fiatal. arca hamvas. nem
visel maszkot, semmilyen sminket. sá-
padt bőre nem tűnik sápadtnak itt, a neo-
nok alatt, sima és kicsit világító is, mint a
hold. sötétkék ingben van, fekete kioldott
hajjal, egy pánt fogja hátra, barna szeme-
it fel kell emelnie állandóan, mert minden
előtte megálló hozzá képest legalább fél
méterrel magasabbról beszél. ugyanolyan
halkan válaszol, és valamit az egyik füle
irányába mutat.

háta mögött a falat polcokkal bélelték
ki. enciklopédiavastag kötetek, de csak fü-
zet mindahány, büttyűkre fehér papírcsík
ragasztva, és hogy ne kelljen levenni, a be-
csukott részre, a papír élére, 4-500 lap élé-
re, amely írható, kemény felületre présel-
dött össze, foszforeszkáló zöld markerrel
egy utcanév. minden 4-500 oldal egy ut-
ca. és van vagy háromszáznegyvenhét ut-
ca. ebbe az irodába négy negyed tartozik.
a színház bejárata egy füzet. az erdő felé
vivő út egy füzet. ott, ahol a villákat épül-

Cím nélkül

ni láttuk, egy füzet. és az öregasszony bel-
sőség-füstölője is, amely megvan még, egy
füzet. azaz egy lap? egy

sor?

-ban álló férfinak ugyanolyan színű na-
rancssárga pulóvere van, mint annak a
vékonnyakú gyereknek, amely leesni ké-
szülő farmerben furakodik át meg át a
derekak között. anyja 45-ös méretű, fe-
hér adidas cipőben valahol a sor elején áll.
testvére is jön, hol eltűnnek, hol megjelen-
nek. az anya szája elé teszi a kezét. fordí-
tott bőrkabátjáról szanaszét lógnak le a
rojtok a szélén, ahol a divatszabó bundá-
ra váltott át. kezét most derekára veszi és
kontraposztot vesz fel. sötét bőrből két
fog villan elő, ennyije van, mert a többi
nem volt pénze megcsináltatni. hol vagy-
tok? fordul hátra. megint megjelenik a két
fej, furakszik át a tömegben, szaladgálnak,
aztán ki, megint le a lépcsőn az udvarra,
ki a szabadba.

koldusok jönnek, akik ismerik egymást.

4042... a 4043... 4043-as szám követke-
zik.

a szőke férfi haja göndör, nem tudja, egy
híres holland-francia nemzetközi táncos
szakasztott hasonmása, is a deadringer
for him. még az öltözte is. nem sokat for-
golódik. szemét behunyja. akárcsak a vele
levő nő. mind a ketten sportosban. arcuk
gyűrött. a férfié izzadt. haja csapzott, mi-
től ázott át? szőke, hullámos fürtök a ró-
zsaszín halántékra tapadnak. izmai ösz-
szehúzódnak, arcában két kis gödör. nem
mozdul, áll behunyt szemmel. a fekete
széksoron ülők némán maguk elé néznek
a padlóra.

kint, a trolik vonalán, az utcasarkon,
ahol egy összebugyolált asszony hóvirá-
got árul műanyag kosárából, végig a ke-
zében tartva, egy piros pufajka-kabátos,
fekete sapkás férfi megy el, nagy léptek-
kel. üres coca-cola palackot tart a szája
elé, amelynek lecsavarta tetejét. ebbe éne-
kel nagy és erős hangon, gyönyörű hangja
van, mély, zengő:

ó, ti föld összes női! szerelmes vagyok
belétek, mert szerelmes vagyok, mert...
ámen. mert tiéd az ország és a hatalom és a
dicsőséég, és hajlongva eltűnik a sarkon.

Húsíg rágott közhely.

hogy a slam poetry meghatározhatatlan, mert hogy ő annyira szabad, meg sokszínű, meg heterogén, fogalmilag nem körüljárható (fúj, gonosz akadémikusok).¹ Amikor mégis definícióra kényszerítenek valakit, többnyire a stand up comedy, a hip-hop és a költészet között oszcilláló valamiként pozicionálják. Ebből viszont az jön le, hogy mindháromnak kicsit kevés, ezért kell ennyi támpont, hogy beszélni tudjunk róla. Mintha a három műfaj teljesen elkülönülne egymástól, de a slam volna a nagy közös metszéspont. Persze túlzok, de gyakran tapasztaltam ezt a jelenséget.

A stand up comedy-vel valóban hasonló a fóruma: az előadó közönség előtt mondja el saját szövegét, amellyel hatást akar elérni. Viszont míg a stand up konkrétan nevetetni akar, addig a slam a humor által (is) hatást próbál(hat) meg elérni. Szerintem a stand up akkor a legizgalmasabb, amikor nem csupán a röhögés kiváltása a célja, hanem a humor segítségével társadalmi, egyéni problémákra hívja fel a figyelmet – pl. Louis CK, George Carlin, Bódócs Tibor stb. Elvégre ez az egyik legjobb eszköz, hogy terítékre kerüljenek igazán releváns történések, mert könnyen fogyasztható, magára irányítja a figyelmet és képes nagyon finom árnyalatokat felmutatni, mindezt nagy célközönségnek. Mert valljuk be, legtöbbször a szexizmussal, rasszizmussal, a csernobili katasztrófával, lelki betegségekkel és számos más szociális-történelmi problémával legelőször a vicceken keresztül találkoztunk. Žižek szerint viccelni jóformán bármivel lehet, de fontos a kontextus: ki, hogyan, milyen célzattal süssi el a poént, valamint az, hogy mind az előadó, mind a befogadó tudja: itt voltaképp nem a vicc „áldozatán” nevetünk, hanem a helyzet gyógyszerizű ironizálásán, ahogy kifordul magából, és gúny tárgyává teszi a kirekesztőt. Az igazán jó poén után nincs önfeledt nevetés, valahol fizikailag is fájnia kell. Ezzel a közös összekacsintással („én ezt nem úgy mondtam”) képes bensőséges viszonyt teremteni. Tehát a humor kiváló kelléke a slamnek, de létfontosságú, hogy a nevetetés mindig eszköze és ne célja legyen – ebben tér el a stand uptól.

A hip-hoppal való viszonya talán kézenfekvőbb, mivel az is előadott költészeti forma. Igen, a rap: költészet. És alapvetően bármely dalszöveg az – de erről számtalan tanulmány született már. Egyértelműen nem minden szöveg működik írásban, ugyanúgy nem minden vers kel életre, ha előadják. Mert lehet, hogy Eminem szövegei veszítenek erejükből, ha csupán olvassuk őket, de ugyanakkor Paul Celan verseit sem javasolnám szavalóversenyre. Viszont eredeti médiumában mindkettő roppant izgalmas, Eminem belső rímei és ritmikája fel se tűnne, ha csak leírva látnám és Celan hermetikusan zárt világa számomra többször

ri olvasásra kezd el mocorogni. Ugyanakkor szívesen olvasok Nick Cave-dalszövegeket, és hallgatom Szabó Balázs *Bájos-feldolgozását*. És meghallgatnám, milyen az *Iliász* elrappelve, de el tudom képzelni azt is, hogy a *Rókatárgy alkonyatkor* előadva a *Budapesmód* alapjára érdekes track volna. Ráadásul ha a képvereket mára gond nélkül elfogadjuk költészetnek, nem látom, miért lehetne releváns érv, hogy egy-egy slam elveszti súlyát, ha csak olvassuk.

Amennyiben az írásbeliséget tekintjük a költészet etalonjának, akkor ezzel a mozdulattal dobhatjuk kukába az egész trubadúrlírárt, a népköltészetet, de ilyen alapon mehet a búsba az *Iliász* meg az *Odüsszeia* is, elvégre ezek is szájhagyomány útján terjedtek, mielőtt írásba foglalták őket. Félreértés ne essék, nem azt mondom, hogy a slam önmagában olyan jó, mint az *Odüsszeia* vagy *Kádár Kata* balladája, de lehet. Alapjáraton azért nehéz a slamról általánosságban beszélni, mert nagyon feltűnő, amikor rossz. Mire egy vers eljut az olvasóhoz, többnyire átesik egy előzetes szelekción – legalábbis ha az elismert fórumokat vesszük figyelembe, mint folyóiratok, könyvkiadók. Ezzel szemben egy slam-versenyen vagy open mic-on az előadó szövege nem feltétlenül esik át egy szűrőn, a maga nyers voltában jelenik meg, így sokkal látványosabb, ha nem működik. Valószínűleg néhányak szemében a slam emiatt kevésbé izgalmas költészeti ág, mint az írott vers. Azonban ez nem delegitimálja a jó slameket. Viszont gyanítom – bár tudtommal nincs erre vonatkozó statisztika, így csupán intuícioimra hagyatkozom –, hogy ha az összes előadott slamet hasonlítjuk össze az összes megírt verssel (publikált vagy publikálatlan), akkor egyenesen arányosan viszonyul a jó slamek aránya a jó versekével.

Azért előadott slamról beszélnek, nem megírt slamról, mert a slam közönség előtt előadott költészeti forma. Írásban, hanghordozón rögzített szöveg nem slam (pont úgy, ahogy sem a dráma, sem az előadásról készült felvétel nem színdarab). Ezt olykor slammerek sem veszik figyelembe, ezért neveznek olykor írott szöveget „slames”-nek, hangfelvételt, spoken word videót slamnek. Fontosnak tartom, hogy a slamról annak alapján beszéljünk, amit Marc Smith, a slam alapítója ad néhány pro- és kontradefinícióként arról, hogy mi (és mi nem) a slam: „A slam költészet. Nem esszé, regény vagy elbeszélés. Néha magába ötvözi a történetmesélést, a retorikát és számos egyéb műfajt, de vonzerejének alapja a költészet.

A slamet előadják. A költeményeket olyan precizitással és professzionalizmussal adják elő, mint bármely performatív művészetet. Ez a slam elsődleges megkülönböztető jegye a Költészet birodalmában (nagy K-val – az előadás művészetének és a versírás művészetének ötvözetében).

A slam kompetitív. A verseny nem a lényege, de fontos része. A költők az írott történelem kezdetétől fogva versenyeztek a hitegesítés jogáért. Ami újszerű a slamban az az, hogy a közönségnek (nem a tanároknak

vagy a Művészetet Defináló Tanácsnak) van a legnagyobb beleszólása abba, hogy mi számít jónak vagy rossznak.

A slam interaktív. Megkívánja a közönség visszajelzését. A slam aktív partnerként kezeli a közönséget mindenben, amit csinál.

A slam közösség. Olykor családként utal magára, bár néha rosszul működő, de nemzetközi családként, melynek tagjai ugyanúgy szeretik és ünneplik a költészetet, mint annak előadását.

Hogy mi nem a slam, ugyanolyan fontos lehet, mint hogy mi az:

A slam nem csak egy szöveg egy papíron.

A slam nem egy formális versfelolvasás, ahol a közönség passzívan figyel és illedelmesen tapsol, függetlenül attól, hogy igazából mit éreznek és gondolnak.

A slam nem olyan művészeti ág, amely megengedi egy kiváltságos elitnek, hogy eldöntse, mi számít értéknek és mi nem.

A slam nem tehetségkutató műsor vagy szemfényvesztés – hanem egy élmény, mely művészi, szórakoztató, oktató, spirituális, reflexív és legfőképp életet megváltoztató élmény.

A slam célja nem az, hogy meghatározza, ki a legkiválóbb költő. A slamverseny színpadi eljárás, amely segít a közönség figyelmét ráfókuszálni a művészeti formára – a performanszköltészetre.²

Tehát a slam nem hip-hop, mert annak szövegét zenei kísérettel adják elő, és első sorban audio formátumban terjed, és nem stand up comedy, mert a nevetetés nem célja, csupán az eszköze. Nem elsőként és nem először írom le, és gyanítom, hogy nem utoljára, de úgy érzem, még mindig ismételnem kell: a slam költészet. Attól, hogy valami slam, még nem lesz jó. De lehet. És ami ekkora tömegeket mozgat meg, arról beszélni muszáj, főleg, hogy már nem csak egyetemi tantervek része, de érettségi tétel is. Smith, bár fontos támpontokat ad, ugyanakkor el is homályosít színehatározásaival, mely annak is betudható, hogy az akadémikus közeggel szemben pozicionálja magát. Az én meghatározásomban a retorika alulról szerveződő újjászületése és szimbiozisa a költészettel. De ezt majd egy következő írásomban részletesebben kifejtem.

Jegyzetek

¹ Ennek ellenére azért jó néhányan kapcsolódtak a slamról való diskurzushoz, ha csak a magyar nyelvterületen megjelent, írásos szövegeket vesszük, akkor többek közt Gyukics Gábor, Selyem Zsuzsa, Székárosi Endre, Závada Péter, Vass Norbert, Vigh Levente, illetve ott van az izgalmas vita a *revizoronline.hu* oldalon, ezen kívül különböző fórumokon maguk a slammerek is nyilatkoztak a műfajról (*Slam.Pont*, a *Szépirodalmi Figyelő* 2012/6. száma stb.).

² Marc Kelly Smith – Joe Kravak *Take the Mic – The Art of Performance Poetry, Slam and the Spoken Word*, Naperville, Illinois, Sourcebooks Inc., 2009. 5-6. o. A szerző fordítása.

Szőllőssy Balázs költő, szerkesztő, fordító 1981-ben született Budán, ahol jelenleg is él. A Fialet Írók Szövetségének titkára. Kötet: *A szabadság két jelentése*, Fialet Írók Szövetsége, Budapest, 2010. Második kötete idén ősszel jelenik meg.

Varga Borbála 1986-ban született Kolozsváron, a Képzőművészeti és Formatervezői Egyetemen végzett festészet szakon. Honlap: <http://vargaborbala.com/>. Kötete: *Seurat és az áriák* (Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár, 2008).

Weeber Luca Borbála 1999-ben született Budapesten. A szombathelyi ELTE Bolyai János Gyakorló Gimnáziumának tanulója. A miskolci Deákpoézis versenyen 2016-ban és 2017-ben különdíjas lett, 2017-ben a Sárvári Diákírók Pályázatán dícséretet és a legjobb Vas megyei pályázó különdíját kapta meg.

Gerlei Dávid 1998-ban született Tatabányán. A Tatabányai Árpád Gimnázium végzős tanulója. Családjával Dadon él, ahol református kántorként szolgál.

Folyami emberek

A folyami emberek mindig folyami emberek maradnak. A víztől nem távolodnak el messzire, mert víz nélkül, mint a halak, megdöglének. Van úgy, hogy a vízben is. A folyami embernek annyira természetes a víz közelsége, hogy elfelejt megtanulni úszni. Apám is folyami ember volt. Egyszer uszadékfát gyűjtöttek a megáradt Dunában tüzelőnek, a csónak felborult, őt meg elsodorta a víz. Zolti, a féltestvérem a csónakba kapaszkodva kievickélt a partra néhány kilométerrel lejjebb, de apám nem került elő soha. Pár nappal az eltűnése után két fűzfát összedrótoltam és a vízre fektettem, ez volt a temetési szertartás. Zolti nem jött a temetésre, őt hívta a mája, és inkább a Cinkesbe ment piálni. Estefelé én is utánamentem. Vicét ittunk barackpálinkával. Úgy volt a legjobb. Kettőt és keverni. Egyszer rám nézett Zolti, és azt mondta, hogy ha azt a kört megittam, vegyem a vándorbotot, a hamubasúlt pogácsás tarisznyát, és húzzak el a ferde faszba, mert ő nem hajlandó többé a szeszkazán pofámat nézni. Mondtam, hogy az nem egészen korrekt a részéről, mert egy vérből valók vagyunk. Erre azt mondta, hogy a faszt vagyunk egy vérből, én egy senkiházi bitang vagyok, úgy szedtek ki a nádasból félig kihűlve. Ott vernyogtam vagy két napig, mire rájöttek, hogy az nem valami elkölözött macska, hanem egy gyerek. Aztán ennek a szerencsének, hogy élni akartam, következményei lettek. Mindig az én fejemen csattant az első pofon. Én is apámat apámnak, anyámat meg anyámnak szólítottam, de az valahogy egészen más volt, mint amikor Zolti mondta ugyanazt. Ő egy kicsit mindkettőjükre hasonlított, én meg egyikre sem. Anya korai halála, ahogy lenni szokott, megváltoztatott mindent. Apa a Cinkesben indította és fejezte be a napot, közben is csak cigarettázni ment ki az ajtó elé. Senki nem tudta, hogy miből van pénze annyit inni, de volt. Nem is fizetett, csak írta Dezsőke, a Cinkes tulaja a fogyasztását egy kocás füzetbe. Zoltival néha kimentek csónakkal uszadékért, aztán meg együtt piáltak. Ha bepíáltak, összevesztek, néha verekedtek is, aztán együtt támolyogtak haza. Engem is meghívott Dezsőke néha egy ingyen korre, de akkor még fogalmam se volt, hogy miért.

Két napra rá, hogy a rendőrség apát eltűntnek nyilvánította, megállt a kapu előtt egy Volkswagen bogár autó, egy szőke nő és egy kigyúrt pacák szállt ki belőle. Bejöttek és mondták, hogy apánk után annyi adósság maradt, hogy viszik a házat, mivel már elég minimális az esély, hogy visszafizeti, ugye, mert elúszott, és elúszott vele a lehetőség is, hogy visszafizesse. A szőke nő világoskék dossziéból előhúzott egy kézzel írt papírt is, amin az volt, hogy apám a

Cím nélkül

Kovalecsik Bt-től felvett ötvenezer fedezetének a házat adja. Ott volt alatta egy kesze-kusza szignó, amit részegen írhattott a papírra. Adtak két órát, hogy kipakoljunk. Mondta a kigyúrt pacák, hogy hamarosan érkezik a vevő, és nem kéne meglássa az arcunkat, mert lemegy a ház ára. Összepakoltunk, nem volt sok holmink, megengedte Dezsőke, hogy a kocsmá raktárába bepakoljunk, és ott húzzuk meg magunkat, amíg nem alakul valami. Zoltinak mondtam, hogy na látod, bazd meg, jól kiraktál. Erre annyira begurult, hogy odakoppantotta a sörösüveget a pulthoz és jött az üveg nyakával felém, egyenesen az arcomba, én meg a fogassal megcsaptam. Azt hittem, ott lesz a vége, ahogy a taknya a vérével összefolyt a padlón, de aztán valahogy magához tért. Mondta Dezsőke, hogy ennyi elég is volt belőlünk, indulni kéne valamerre. A cuccunkat hagyhatjuk, majd érte megyünk egyszer, vagy ha nem, akkor ő elégeti. Dezsőke fel-tűnően előzékeny volt. Láthatta az arcunkon a nagy tanácsalanságot. Odapattintott egy százforintost a Cinkes pultijára, és azt mondta, hogy feldobja a pénzt, akinek írás, fölfelé, a másikunk lefelé indul. Én az írást választottam, és az lett, hogy én indultam a folyásiránnyal ellentétesen, Zolti meg lefelé a Duna mellett.

Attól a naptól kezdve, hogy elváltunk, alkalmi munkából éltem, ahol ért az este, ott aludtam, de valahogy minden, ami-be fogtam, szerencsésen alakult. Mentem fölfelé a Dunán, mindig följjebb. Csónakot festettem, fűvet nyírtam, pincérkedtem, felcsaptam révésznek, sok mindent csináltam, míg feljutottam a Duna forrásáig. Volt némi pénzem, vettem egy használt lakókocsit, és leparkoltam a forrásnál. Ágnyeskával is ott találkoztam, azzal a lengyel lánnyal, aki aztán a felségem lett. Jött egy csapattal, hogy leveznek a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig, a rossz idő miatt nem indultak el, csak késve, ő meg ott ragadt nálam, azóta is ott van copfban hordott hajával, gyerekes ar-

cával, ott ébredünk egymás mellett, és már nem akarja elérni a tengert. A Duna partján sikerült egy kis faházat vennünk. Gyerekünk is született. Nézem reggelente a vizet. A hálószobánk ablakából pont ráláttam a kis patakra, amiből aztán a hömpölygő óriás Duna lesz. Eszembe jutott, hogy konzervdobozba rakom, ráírom az összes európai nyelven, tiszta víz a Duna forrásából. Bejött. A turisták vittek, mint a cukrot.

Minden rendben volt addig, amíg meg nem talált egy rokon, és el nem kezdtünk egy városszéli csehóban beszélgetni. Sok mindenről szó esett, feljött az is, hogy Zolti és apám borulása nem véletlen volt. Előtte együtt ittak a Cinkesben, és csúnyán összeszólalkoztak valamin. Zolti megfenyegette, hogy ki fogja nyírni. Erre ott tanúk voltak. És, hogy aztán, mikor eljöttünk, a házunk Dezsőkéé lett. Ő tudja, hol van Zolti. Van egy Gorgova nevű falu a Duna-deltában, ott csónakon szállítja a turistákat. Elképzeltem, ahogy kiépítette uradalmát a világ egyik legszebb deltájában, ismeri minden zugát, tudja, hogy vannak óriás harcsák, hol húzódnak meg a pelikánok télire. Ő a Duna végén, én az elején.

Elhatároztam, hogy elmegyek hozzá, és lerendezem ezt az ügyet, kifaggatom, hogy akkor hogy is volt ez pontosan. Régi viszonyunk tükrében azért megélezttem a késem. Foglaltam jegyet egy dunai cruise-ra, és egy hét múlva siklottam lefelé kedvenc folyamomon. Két hét volt, mire meg-megállva elértük a Deltát. Egy bő fél nap szabadidő volt az utolsó folyami állomáson a tenger előtt. Negyven kilométerre voltam Zoltitól, azonnal indulni akartam. Odamentem egy tatár kinézetű taxishoz a doszton, megkérdeztem, hogy mennyiért vinne el Gorgovába. Kiszállt és elkezdte kézzel-lábbal magyarázni, hogy van ugyan út oda, de olyan nincs, hogy az autónak mind a négy kereke egyszerre lent legyen a földön. Kivett egy törött képernyőjű GPS-t, beütötte a célt, a GPS két óra negyven percet mutatott az odaútra. Nagy terepjáróval esetleg, de nekem nincs nagy terepjárom, mondta az ürge és belerúgott az autójá első kerekébe. Meg azzal is át kell kompozni a túloldalra Nufarunál. Aztán meg vissza is. Nem marad semmi a kocsijából, ha ezt az utat bevállalja. Próbáljam meg hajóval.

Lementem a kikötőbe, a hajósok is megerősítették, hogy szárazföldön szinte lehetetlen megközelíteni. Délután lesz egy hajójárat, de az csak másnap reggel jön vissza, mondták. Menjek inkább pelikánt nézni, oda elvisznek pár órára is. Egy motorcsónak épp indult Sulinára. Valaki nem érkezett meg, maradt egy üres hely. Megkérdeztem, nem visznek-e el. Vártunk még öt percet, aztán intett a csónakos, hogy menjek. Beugrottam, megingott a csónak, a kormányos melletti férfi háromszor keresztet vetett. Felmordult a 2000-es Yamaha motor, elkezdtek hasítani a vizet. Oldalt hajótemető, aztán a hadiflotta, a Duna hordaléka, rengeteg szemét, kecskék, a vízben álldogáló tehenek, szamarak, sirályok, kócsagok, kormoránok, kiszáradt fákon üldögélő varjak. Bő félóra hasítás után a

Az Anyák sorozatból

csónak befarolt egy stéghez. Egy nő kérdezte, hogy mit csinálók én ott, mondtam, a testvéreimet megyek meglátogatni, akit már húsz éve nem láttam. Erre a csónakban ülő többi nő is elérzékenyült, szinte megtapsoltak. Kiugrottam, intettem, a Yamaha motor megint felmordult, a csónak orra kiemelkedett a vízből, és elúszott a tenger felé. Ott maradtam egyedül a világvégi csendben.

Álltam egy kicsit, nem mozdultam, nem hittem el, hogy létezik olyan hely, ahová kiraktak. Halk beszélgetés szűrődött ki a kis ablaktalan kikötőállomás épületéből. Közelebb mentem. Két férfi szalonnázott egy rozoga lócán, kérdeztem, hogy ismerik-e Zoltit, de ők a fejüket rázták, hogy ők turisták, és a pecabotjaik felé böködték. Azt tudtam, hogy folyásiránnyal ellentétesen kell elindulnom. Rongyos nádtetők, beszakadt vályogházak álltak a poros, hepehupás út bal oldalán, az ártér s a Duna mesterségesen kikövezett partja jobbon. Zörgő kórok, szárazság, szemét mindenfelé. A villanydróton gyülekeztek a fecskék. Egy öregasszony ült a bentöltés tetején terepszínű katonazubbonyban, kendőben, kétrét görnyedve, a vizet nézte. Biciklijébe kapaszkodó férfi jött szembe, megállítottam, mondtam, kitérsek, gondolkodott pár másodpercet, Zolti, kapta fel a fejét csodálkozva, *un kilometri, drink bir* mondta szinte kiabálva, és a kezével is mutatta, hogy merre iszik, és azt is, hogy tölti le. Mentem tovább a poros úton fecskeficsergésben. Felhajtottam a nadrágom. Figyeltem, hol lehet a kocma, de nem láttam. Egy repedezett falú épületen rozsdásodó tábláról még ki lehetett olvasni, hogy posta, de a porral belepett szürke bodzafák mögött látszott, hogy az ajtaját legalább húsz éve nem nyitották ki. Kinyílt egy kapu, férfi jött ki, talicskát tolt maga előtt. Két zsák napraforgómagot vitt. Az egyik zsák szá-

ja kioldódott, a magok kiszóródtak a porba. Megkérdeztem a talicskás embert is, hogy ismeri-e Zoltit. Rezzenéstelen arccal intette, hogy kövessem, megigazította a zsákot, bekötötte a száját, s elindult a talicskával előttem. Követtem. Rossz előérzetem lett. Nem tudtam, mit szeretnék, hogy vége legyen a házsornak és visszaforduljak, hogy nem találtam meg, és azt mondtam magamnak, hogy megpróbáltam, vagy menjek a talicskás ember után tovább. Mentem előre, a Duna folyásával ellentétesen, felkészülve, hogy történhet velem bármi. Tudtam, hogy erre nem lehet felkészülni, és hogy az általam elképzelt minden kevés. Biztos voltam benne, hogy meg fogok lepődni. Gorgova nem olyan hely, amit az ember csak úgy el tud képzelni. A talicskás ember befordult egy kapun, a fejével intette, hogy menjek tovább. Úgy éreztem, már régen túl vagyok az egy kilométeren, amikor előbukkant újra egy ember, megállítottam, mondom, kitérsek. Közeli hajolt hozzám, mintha meg akarna szagolni. Cujkaszaga volt az embernek, mocskos inget viselt, elhasznált műanyag szemüvegen át fürkészett. Egészen az arcomba mászott. Azt mondta, eljön velem. Már elfogyóban voltak a viskók, amikor bekiabált egy kerítés fölött.

Az udvaron asztal, székek, tyúkok, hasas szárítókötelek lógtak. Hirtelen nagy mozgolódás támadt, kijött a viskóból egy megtermett nő fekete cicanadrágban, kiabált valamit, a szomszéd viskóból is kijött egy megtermett nő cicanadrágban, körülöttük apró gyerekek. Kiabáltak egymásnak, nem értettem őket. Mindenki kiabált, de abban nem volt semmiféle vendégnek kijáró kedvesség, hogy menjek be vagy ilyesmi. Meztelen és félmeztelen gyerekek szaladgáltak az udvaron. Egy hegyes csöcsű lányka jött ki a kapun, őt küldte az egyik cicanadrágos nő, hogy

mutassa meg, merre van Zolti. Mentünk egymás mellett visszafelé az úton, a por már térdig belepett, éreztem a számban is. Tizenkettőnek néztem a lánykát, de azt mondta, hogy tizenkilenc. Egy helyen kiszélesedett az ártér, murvás út vezetett le a nyitott sorompónál a Dunához. Hajléktalan forma szedegette a görbe ágakat. Épp harakolt és köpött egyet, de azt is úgy, hogy előrehajolt és megtámaszkodott közben a beton gáton. Köpés után leült a betonra, mint aki túlerőltette a tüdejét. Meglátott, de nem reagált semmit. Mondta, hogy mindjárt jön, csak beviszi az ágakat a vénasszonynak. A látvány minden előzetes várakozásomat alulmúlta. A lányka továbbment, otthagytott egyedül várakozni.

Néztem az árteret, néztem a vályogviskó mögé bekanyarodó kerti ösvényt, míg meg nem jelent újra Zolti. Azt mondta, hogy miattam az öregnek átadott egy utat, hogy elvigye a horgászokat. Gyanítottam, hogy vetít, de mindegy volt. Hová menjük? Tette föl a kérdést inkább magának. Mielőtt válaszolhattam volna, azt mondta, hogy menjünk a kocsmába. Beamentünk egy udvarra, semmi cégér, az volt ott a kocma, a helyiek tudták, mást meg nem érdekelt. Leültünk, kértem két sört, és egy-egy deci vodkát. Zolti a vodkát egyből a torkába öntötte, a sörrel lazán öblített. Beszélgettünk volna, de nem tudtam, mit mondjak. Nem kérdeztem, hogy mi az ott a szeme alatt, magától kezdte mondani, hogy azért varas a szeme, mert egy bukaresti megütötte, nem akarván két útját kifizetni, s ő kérte a járandóságát, és három üveg whiskey után beakasztott neki egyet. Persze, ő is be volt állva. Fürkésztem az arcát, ferde orr, hiányos fogor, napszíta baseballsapka, oldalra csapva, terepszínű halásznadrág, gumipapucs.

Ültünk a kocma előtt az asztal két oldalán, néztük egymást, Bucegi sört itunk, beszélgettünk, hogy milyen itt az élet, milyen ott az élet. Szabadkoztam, dolgozunk, élünk. Az életről ott bármi jót mondani illetlenségnek tűnt. Kérdeztem, hogy ő mit meg hogyan. Egy török halfeldolgozóban szokott segédkezni, átmosni a halakat jégkásával, mondta, de már az is becsődölt, hal sincs, vége van már itt mindennek, mondta. Elvinne pelikánt nézni, de a csónakjáról ellopták a motort. Akkor csillant fel a szeme a sebhely mögül, amikor arról mesélt, hogy a németek az előző évben építették a Sulina partját, és ők több ezer liter motorinát megfújtak egy éjszaka, na akkor volt élet, nem kellett számolni a pénzt. Vett telefonokat, a lánykáknak laptopot, mindent. Mint egy császár, úgy élt, de a németek elmentek, és nem építenek minden évben csatornát. Csillogott a szeme a fiúnak, amikor a jóletről beszélt. Aztán szívott egy jó mély slukkot, és a csikket messzire pöccintette. Csak akkor nem tett félre, tette hozzá. Most meg, na, a nevelt lányai meg se ismerik. Ioana, a kocsmárosné kijött, és mondta Zoltinak, hogy vigye ki a szemetet a kocma udvaráról és gyűjtsa meg a Duna-parton.

>>>>> folytatás a 16. oldalon

Ült a szomszéd asztalnál egy hason-
szőrű lassított mozgású kötött szvette-
res aggregény, Petre, aki néha átszólt
hozzánk, nehéz telekről beszélt, ami-
kor nagy a szél, és bent kell ülni a ház-
ban, olyankor kell az uszadékfa, amit az
ártérben gyűjtenek, különben megfagy-
nak. Megkérdezte, hogy hol van apánk,
mert Zolti mindig őt várja, hogy meg-
érkezzen. Fagyújtás közben is mindig
pásztázza a Dunát. Ha ő elmegy, mindig
kiülteti az öregasszonyt egy katonazub-
bonyban, hogy figyelje a vizet. Az öreg-
asszony már nem hall, de még nagyon jól
lát. Mondtam, hogy nem tudom, hol az
apám. Talán egyszer megérkezik. Zolti
közben kiborította a szemetest, és meg-
gyújtotta az ártérben. Vastag füstoszlop
szállt fel, nem zavart senkit, megszokták.
Még egy Bucegi sör, még egy vodka. Ket-
tőt és keverni. Mint régen. Ahogy Zolti
szívta a cigit, a kéztartásáról eszembe
jutott a régi vagánysága, a körömig szí-
vott Carpați... Azt mondta, jöjjen le egy-
szer, elvisz a Deltába, úgy ismeri, mint a
tenyerét. Most nem tud, mert ellopták a
csónakról a motorját, de akkor majd. Jó,
mondtam, majd egyszer. Vettem neki egy
doboz Marlborót, egy Bucegi sört és még
egy-egy deci vodkát leküldtünk. Dezső-
kének mi volt a vezetéknéve? – kérdez-
tem. Kovalcsik, hogy baszta volna meg a
kurva anyját! Mindenünk nála maradt. –
mondta. Nyelvével nyomogatta az ínyét,
itta a sört is, bőfögött, és dohogott ma-
gában. Nem tudtam, hogy mi a jó, ha ve-
szek még piát, vagy ha nem. Vettem, azon
nem múljon. Egy-egy sört az útra is. El-
indultunk visszafelé a kikötőbe. Már lát-
szott Zoltin a pia, felvette a gömbtalpú ci-
pőt. Egy rogyadozó fastégre mentünk fel,
nem oda, ahová érkeztem. Egy közelebbi-
re. Azt mondta, ha felvesznek, ott is fel-
vesznek. Vártunk. Jött egy csónak, Zolti

levette a baseball sapkáját, integetett, ló-
bálta a levegőben. A csónak elment, az-
tán sokáig semmi. Álltunk, cigarettára
gyújtottunk. Alattunk recsegett a sirály-
szaros stég, bármikor összerogyhatott
volna, ha akar. Lefelé elment egy-egy ha-
jó, de visszafelé, mintha egyirányú lett
volna, semmi. A Duna csak folyt. Iszap-
szag, halszag, szarszag, por, néma csend.
Végigszaladt rajtam, hogy ott maradok
éjszakára. Elvegyülök a lipovánok közt,
hadd menjen az a cruise a tengerre, én
úgyis folyami ember vagyok. Új cigaret-
tára gyújtottunk, vártunk még egy fél
órát. Telefonálgattunk a helyi csónako-
soknak, de a legtöbb csónakos úton volt.
Eljött az időpont, amikor nem várhattam
tovább. Fölhívtuk Marius Mihait, a főfő-
nököt. Mondta, mennyi, megegyeztünk,
töltött benzint, hozott egy kólás flakon-
nal tartalékba is, s az alumínium lélek-
vesztőn indultunk vissza a Sulinán. Míg
beszálltunk, Zolti a kövek és szárazágak
közé állt, nézett, mondta, hogy majd vi-
gyem el a családomat, és ő elvisz peli-
kánt nézni, és nem is kell fizessen neki
semmit. Eszembe jutott még valami, ki-
nyitottam a táskám, és odadoztam neki
a késem.

Elindult a csónak. Zolti integetett,
ahogy távolodtunk, egybeolvadt a horda-
lékkal, amit levitt oda a Duna, kirakta
a partra, abba a porfészekbe, ahol kevés
már a hal, egy tányér hallesért s egy
doboz cigiért szedi a fát az ártérben, vár-
ja, hogy valaki meghívja egy sörre, várja
apánkat, hogy megérkezzen. Az öregek-
nél egy tányér meleg halles, némi do-
hány mindig van, ha kidobja az a lipován
sárkány, oda mindig el lehet menni, de
ha már ők se lesznek, nem lesz meleg
halles, nem lesz dohány, de ez ott sen-
kit nem érdekel, ott jövő időben nem il-
lik beszélni. A csónak elejébe ültem, a fe-
jemet magasra tartottam és szívtam be a
halszagú levegőt.

ADY ANDRÁS

Bevallalós

*azt hiszem soha nem
lennék képes úgy bezárni
magam előttem hogy a kulcsot
ne hagyjam a lábtörő alatt
az a benyomásom hogy
nem tudnék becsukódni
csak akkor ha sejténém
tudod: e mögött a vasveretes
ajtó mögött van még valamilyen
ajándékok*

Caro dat ad...

*én is csak hús vagyok
ha látszólag csak fazékba-
vonulás a választás ám
megtartom magamnak
az előjogot hogy mérgező
hús legyenek*

+lehet

*lehet hogy nem számít
hogy jó ember az illető
vagy sem ha elgáncsolják
ha kilölik vagy ejtik
mindenik zuhan s az már
a gravitáció felfedezése
óta csak lefelé lehetséges
lehet hogy a jó lényt a
rossztól csak az disztigválja
hogy ki után néznek post festam
ki után nem*

Már csak ilyen

*ezen még sosem gondolkodtam
most se teszem csak irkálók róla
nem vagyok vakmerő ilyesmit nem
is szerezhettem vehettem lophattam
soha nem mert a tudati bolondsághoz
is bátorság kell és kis halál vagy
annak fejtetőre nyomott barackja
bár nem vagyok bátor sem mert
a vakmerőségért kár...
ha rendszerint kell a fal hogy
hátralépni
ne tudjak hogy két lábra állva
karmoljak
harapjak néha rúgjak nagy néha
elfelejtem
s a kiegyenesedésre fal nélkül is
emlékszem*

Petit á petit

*azon dolgozok most
becsszóra azon egy ideje már
hogy a szabad véleményből előbb
a szabadságot tegyem hírré ez hozza
majd a második tag maradandó
hírértékét is*

Kávé

Columbuli

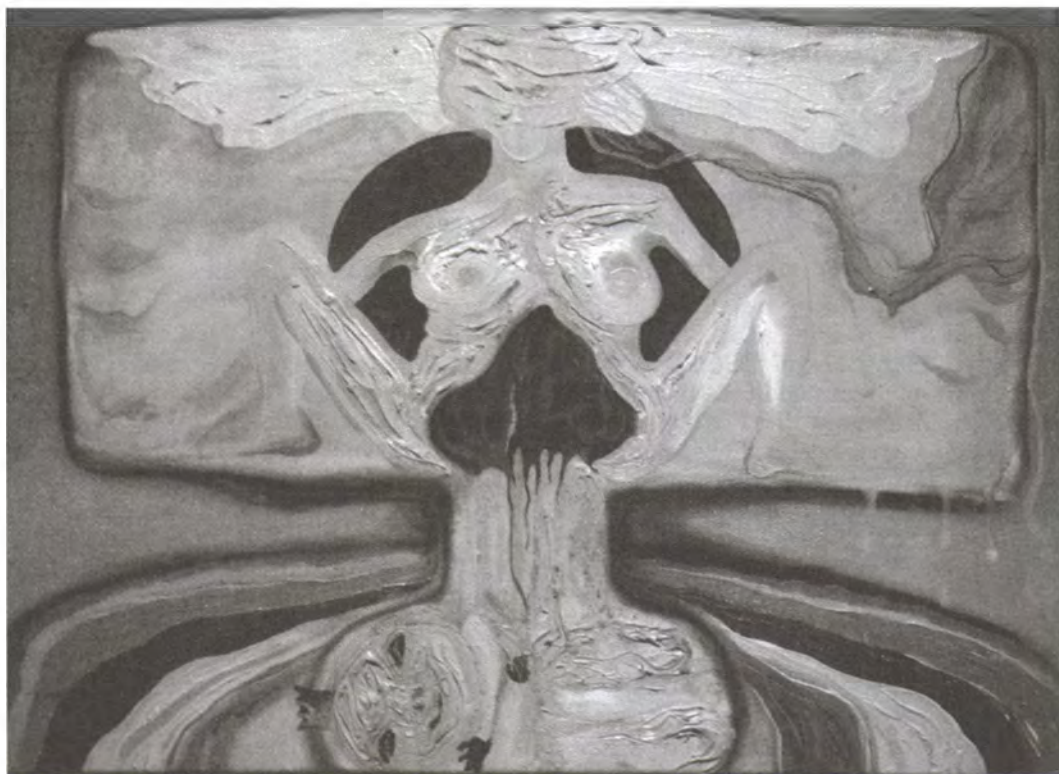
Nagyanyám kétféle húsleveset tud csinálni. Az egyiket vasárnap. Belefőzi a húst, nyáron majorságot, télen disznót, belefőzi a zödsíget, ami van, meg fejenként egy krumplit. Elmegy a templomba, nagymisére, osztán mikor hazajött, készen van a leves. Mikor a delet harangozzák, már mindenki az asztalnál ül, már feltette a levest, a zödsíget, a főtt húst tormával. Előbb a zödsíget esszük, utána jön a húsleves. Én kevés tésztával szeretem, de jó zsírosan, a felit veszem le a merőkanállal, úgy teszem a tángyirba, hogy szeme legyen, csillogjon a zsírja, ahogy rásüt a nap, mikor nyáron a kinti asztalnál ülünk a tornácon.

Miután megebideltünk, én elmegyek a korcsmáig, apám meg anyám lepihennek, nagyanyám kiül a kispadra a ház elé. A faluban két korcsma van, az egyikbe mink járunk, a másikba a németek, de ők kevesebben vannak, és nincsen tekepályájuk se.

A másik féle húslevesbe nem tudom, mit tesz. Egyedül a testvérem tudja, a lánytestvérem. Recept nincsen, és csak minden második sor tudja csinálni, a nagyanyák mondják el a lányonokáknak, mint kell. Nagyon régi recept, még Németországból való, a puttönyban hoztuk a gyerekekkel, mondja nagyanyám. Nem is egyfajta húsleves ez, a második fajta, mer mindig máshogy alakul, nem lehet ugyanaz kétszer. Mer az első fajta, a vasárnap, az télen disznóból, nyáron tyúkból fől. Nagyritkán csináljuk marhából is, már aki szereti, de kevesen eszik nálunkfele a marhát. A második fajta húsleves olyanféle húsokból készül, hogy aki nem tudja, mire való, belé is sápad. Lehet nyúlból, vadisznóból, őzikéből is, de lehet csókából, vadmacskából, házimacskából, lóbul, báránybul, teknősbékából, rendes békából, halbul, kutyából, bőregírből, rendes egírből, csuriból, végtére is akármiből megfőzni. Én nem tudom, mitől függ, hogy miből főzik, de gondolom, számít, hogy mire használják.

Máma szombat. A munkát hamarabb befejeztük, délutánfele felsétáltam én is a korcsmába, egy sörre. A Jóska meg a Mihály már ottan, leültem hozzájuk, de nem vót nagy kedvem. A Mihály máma megint az undok kedviben vót. Kirdem tüle, minek, azt mondja, nincsen neki semmi baja, csak olyan lámi. Látom, mingyán kiitta a sörét, hozok neki másikat.

– Te csak ne hozzál nekem sört, tudok én hozni magamnak, bassza meg. – Akkor megiszom én. Bánt nagyon, mikor így beszél velem, de biztos nem rám haragszik, csak rossz napja vót. Persze megint a németekről kezdünk diskurálni, mint mindig az utóbbi hetekben. Én már unom. Hogy mink svábok vagyunk, persze. Ingetem mindenki Hansinak szólít, pedig a becsületes nevem János. De mink, a svábok, már Kossuthot meg Bem apót is segítettük az osztrákok ellen. Mink magyarok vagyunk, mer itten ilünk. Na jó, ez mostan

Szülés

Románia, de az más. Mink katolikusok vagyunk, azir hiszik azt, hogy németek vagyunk, mert a magyarok, a magyar magyarok, azok reformátusok. De ez marhaság, mert níz meg, a grófok is katolikusok, oszt akkor nem magyarok? Na. Megmondta a papbácsi is, azir nem kell annyit németül imádkozni. Mink a Magyar Katolikus Anyaszentegyház bárányai vagyunk. Így diskuráltunk. És én mondtam, hogy mert ezek a nagy németek itten a faluba, ezek mind a szegínyek közül vannak, níz zitek meg. Mert jönnek ezek a fiatal kultúrtafitók Németországból, telebeszélják a fejüket, hogy Hitler odacsatol majd minket is, mert ez régi német terület, ezek meg elhiszik, oszt gondolják, hogy majd akkor kapnak földet, mert ők már mostan németkednek. Így mondtam, és láttam, hogy Mihálynak tetszik, amit mondok, bólogatott, és rámnízett azzal a szép kék szemével. De azután megint a lovakról kezdtek beszélgetni a Jóskaival, nekem meg nem nagy kedvem vót maradni.

Nagyanyám a ház előtt ült a kispadon. Nem tudom, minek, fiatal ember létemre, de leültem melléje. Kedvem vót. Mert nagyanyám szípen beszil mindig, és mert gyerekkoromban sokszor ültem mellette, ottan, a kispadon, és mindig érdekes dógokat mesilt. Megint kicsit gyerek akartam vóna lenni, és megkirdezní tüle, hogy mit kén csináljak. Ezt el is mondtam neki.

– Mondjad csak, Hansili, hogy milyen bajod van. Én már öreg vagyok, nekem el lehet mondani, nincsen olyan a világon, amit ne láttam vóna, vagy ne hallottam vóna, azir lehet az öregekkel egyenesen beszilni, mert nem lepődnek meg semmin se.

Elmondtam neki, hogy vagyok a Mihállal. Meg ezeket a dógokat. Elmondtam neki, mert már sötít vót, nem kellett lássam, miközbe besziltem, meg elmondtam, mert már muszáj vót kimondjam én

is. Mikor befejeztem, azt hittem, beszakad a föld alattam. Azt hittem, hogy hoz egy ostort, és megver. Agyonver. És azt gondoltam, hogy tán az lenne a legjobb, ha agyonverne egy ostorral. De nagyanyám tényleg öreg, és nem ment ostorírt, hanem először csak hallgatott. Azután azt mondta, hogy tudja ő, miről beszílek, látott ő már ilyet nem egyszer, és nem kell megijedni, mert ő tudja, hogy mi a gyóymódja neki.

Máma vasárnap. Nagyanyám korán reggel nekikezdett már a levesnek. De nem tyúkból, pedig vasárnap van. Mondta, hogy hozam a létrát, és mászszak fel a galamdúchoz. A második dúcban balról van két kisfióka. Fel is másztam, majdnem vállig be kellett nyúljak a lyukba, míg elírtam a két fiókat, kiszedtem őket, és a gelebemben levittem nagyanyámnak. Az ebídnél először nem apámnak, hanem nekem tett a levesből. Apám kezdte is mondani, hogy mi az istennyila van, de nagyanyám csak annyit mondott neki, hogy elhallgass. El is hallgatott. Finom vót a leves, és finom vót a kisgalamb húsa is. És nagyanyám mosolygott, és azt mondta ebídnél, hogy mostmár minden rendben lesz.

Ebíd után elmentem a korcsmáig. Mihállal már az úton tanálkoztam. Minden rendben vót. Már messziről megállt, idefordult, mikor beértem, nem csak a kezét nyújtotta, hanem az egyik karjával át is ölelt, miközben lekezeltünk, úgy, félódalasan. A korcsmáig azt mesilte, hogy milyen szíp vasárnapja van, hogy kölykezett a kedvenc kutyája, a Csöpi, meg ilyen semmiségeket. És sose láttam ilyen szípnék. És a korcsmában ő hozott nekem sört, az asztalhoz, nekem csak oda kellett ülni, és megvárni. És a korcsmárosnak azt mondta, hogy kér egy sört, meg egyet a legjobb barátjának, és mikor kihozta, elémtette, és a keze az enyimhez ért.

Hogyan nem találkoztam Alain Delonnal a TIFF-en

Régi igazság, hogy minél inkább tervez az ember valamit, annál nagyobb rá az esélye, hogy rosszul végződjék (és nagyobb legyen a csalódás, de ez magától értetődő). Amikor a TIFF szervezői közleményben tették közhírré, hogy a kolozsvári fesztiválnak – és mellesleg Románia legnagyobb filmes mustrájának – díszvendége és nemzetközi életműdíjasa idén Alain Delon lesz, felébredt bennem valami abból a rég elfeledettnek, de legalábbis jócskán megfakultnak gondolt kamaszos rajongásból, amely az ifjú embereket leginkább kedvenc rocksztárjaikhoz, illetőleg rocksztár státusra szert tett színészbálványaikhoz fűzi. Alain Delon: a *Rocco és fivérei*, a *Napfogyatkozás*, a *A fekete tulipán*, *Zorro*, a *medence*, a *Borsalino*, a *samuráj* vagy a *Klein úr* – más-más műfajú és kulturális jelentőségű alkotások ezek, de nagyjából ugyanaz a félreismerhetetlen figura. Alig ismerek olyan színészegyniséget – Clint Eastwood jut még eszembe, esetleg Michael Caine, a moziglóbusz angolszász fertályáról –, aki annyira *önazonos* lenne a filmvászonon, mint ez a titokzatosság aurájával körültengett francia, akinél jobban talán senki sem testesíti meg – némiképp sztereotipikusan fogalmazva – nemzetének veleszületett, az élet minden területére kiterjedő könnyed eleganciáját. Ezt a fickót én megnézem magamnak – ebben az egyben biztos voltam.

Tudni kell, hogy a fesztivállátogatók azon rétegéhez tartozom, akiket egy méltán regionális hírnévre szert tett film-szemlében jószerivel egyetlen tevékenység érdekel: a filmnézés. Azért járok filmfesztiválra – az elmúlt években a teendők és kötelességek megszorodásával egyenesen arányosan csökkenő mértékben –, mert (lehetőleg jó) filmeket szeretnék látni. Nem érdekelnek a kiegészítő rendezvények, az exkluzív partik, koncertek és gulyásfőzések, a csillogás és a bennfenteskedés alkalmi, és a nyitó- vagy zárógálára is csak akkor megyek el, ha tudósítói kötelezettségeim ezt szükségessé teszik. (Rendben, mondjuk Catherine Deneuve-öt vagy a Laibach koncertjét én sem bírtam kihagyni; de ezek inkább kivételek.)

Ezért aztán hosszú évek óta először fordult elő, hogy a TIFF idejére néhány szabadnapot is kivettem, amit természetesen reggeltől estig tartó mozizással szándékoztam eltölteni. De, ahogy mondani szokás, ember tervez, Isten végez: egy kiadós fülgyulladás képes a „mozitól moziig” progra-

mot „mozitól kórházig” időbeosztásra módosítani. Apropos fülgyulladás: valószínűleg ez az egyetlen olyan egészségkárosodás, amellyel nemcsak lehetséges, de kifejezetten ajánlott moziba járni; ti. ha az ember – részlegesen és időlegesen – megsüketül, a filmszínház sötétje a legalkalmasabb helyszín arra (leszámítva a rockkoncerteket), ahol végre meg tud feledkezni hallószerveinek üzemzavaráról. A mozi ugyanis meglehetősen hangos, és ez másfél-két óráig a kielégítő hallás illúzióját biztosítja.

Már ha befér az egyszeri mozinéző a vetítésre. Kicsit unalmas már, hogy évről évre megírja a média, miszerint az éppen aktuális TIFF megdöntött minden korábbi rekordot; de az a helyzet, hogy ez az információ minden bizonnyal megfelel a valóságnak: a TIFF egyre nagyobbra nő, egyre több filmet, meghívottat, helyszínt, programot, szekciót ajánl a fesztivállátogatók szintén egyre népesebb tábora számára. Ezért aztán még az is előfordul, hogy az ember sajtóakkreditációval sem vagy alig jut be egy-egy várva-várt nemzetközi hírű filmalkotás vetítésére. Idén – és ez külön megdobogtatja a szívünket – Enyedi Ildikó berlini Arany Medve-díjas filmje, a *Testről és lélekről* volt a fesztivál egyik abszolút teltházas „szupersztárja”; sajnálatos, hogy maga Enyedi nem tudott jelen lenni Kolozsváron, mint ahogy Deák Kristóf, a szemlén ugyancsak vetített, Oscar-díjas *Mindenki* című kisjátékfilm rendezője sem (majd az ősszel rendezendő Filmtettfeszt, szóval meg a reménykedés belső hangja). De hiába dobog büszkén a magyar szív, ha a magyar néző kívülreked; így hát ennek a beszámolóknak azt a címet is adhattam volna, hogy *Hogyan nem sikerült megtekintennem Enyedi Ildikó új filmjét*, de az nem hangzott volna annyira izgalmasan. (Elkeseredésre egyébként semmi ok: a *Testről és lélekről* a romániai mozik

is műsorukra tűzik, sőt amikor önök ezt a szöveget olvassák, akkor – a tervek szerint – már műsorukra is tűzték.)

A TIFF hagyományossá vált Magyar Napjának kínálatára egyébként nemigen lehetett panasz: az említett Berlinálé- és Oscar-győztes opuszok mellett megtekinthettük Hajdu Szabolcs minimalista remekét, az *Ernellék Farkaséknál* című filmet, amelyet bensőséges, családi hangulatú „lakásvetítések” keretében (is) forgalmaznak Magyarországon (a hírek szerint Kolozsváron is terveznek hasonlót); az utóbbi évek egyik legizgalmasabb magyar thrillerét, a valós események alapján készült, Kádár-kori társadalomrajznak sem utolsó *A martfűi rémet*; az annak idején *A nyomozóval* valósággal „berobbanó” Gigor Attila új filmjét, a *Kút* címűt; vagy *Az állampolgár* című, napjainkban akutnak számító bevándorlás-témát (is) feszegető munkát. Ami kifejezetten örömdetes: idén, a szemle történetében második alkalommal jelentek meg magyar nyelvű oldalak az *AperiTIFF* című fesztiválújságban, a Magyar Napon; és állítólag magyar nyelvű plakátjai is voltak a fesztiválnak, bár ezt saját tapasztalat alapján nem tudom megerősíteni.

A TIFF minden évben előáll valamilyen tartalmi újítással, úgyhogy meg is lepőd-nénk, ha a szemle kínálatában évről évre nem bukkannánk rá egy-egy új, kifejezetten az adott kiadásra alapított szekcióra vagy válogatásra. Idén – bármily furcsán hangozzék is – volt romantikus komédiákat felvonultató szekció, no persze a kevésbé szokványos, vagyis „alternatív” fajtából; az érdeklődők megismerkedhettek a virtuális valóság technikaival, egy innovatív workshop keretében; és ha már Alain Delon: a színész pályájának egyik legfontosabb rendezője, Jean-Pierre Melville munkáiból retrospektív válogatást láthattak a klasszikus francia filmművészet kedvelői (sajnos pont *A samuráj* hiányzott a felho-zatalból). Sőt az erdélyi szemle olyat lépett, amely egy fősodorbeli, „elit” és „művész” fesztiváltól meglehetősen merészségnek számít: a felújítás alatt álló patinás Uránia palotában esténként, az egyenesen Helsinkiből érkezett Viva Erotica minifesztivál keretében, filmművészeti szempontból is relevánsnak számító – ne kerteljünk – pornográf műveket nézhetett a nagyérde-

Enyedi Ildikó *Testről és lélekről* című filmjének teltházás vetítése. Fotó: Marius Mariș/TIFF

Alain Delon elemében érezte magát Kolozsváron. Fotó: Nicu Cherciu/TIFF

mű, köztük olyan, ma már klasszikusnak számító opuszokat, mint például *Az ördög Miss Jonesban*. Mondhatni a TIFF ezzel lefedte a teljes korosztályi spektrumot: az állandónak számító gyerekfilmes szekció, az EducaTIFF mellett ezúttal a (nagyon) felnőttfilmekre kíváncsi nézők is megkapták a magukét, az „éjféli mozizás” haladó hagyományait követve.

Az „éjféli mozizás” hívei pedig olyan mennyiségű, minőségű és műfajú kínálatban dűskálhattak, amelyet egyre nehezebb áttekinteni. A tények kedvéért mondjuk el: a fesztiválra 225 film érkezett 53 országból, és összesen 90 ezer jegyet váltottak rájuk. A műfaji változatosság érzékeltetése céljából pedig hadd ragadjak ki néhány példát – nyilván azon filmek közül, amelyek maradandó élményt jelentettek, a gyengébb produkciókat ezúttal fedje a feledés jótékony és jól megérdemelt homálya. Láttam ambiciózus, kriminek induló, de a nézőket alaposan megvezető szlovén drámát kibeszéletlen és kimond(hat)atlan magánbűneikről és közerkölcséneikről (*Nightlife/Éjszakai élet*); nosztalgikusan hangulatfestő életrajzi filmet a zaklatott sorsú, de megújulásra mindig képes francia-olasz popdíváról, Dalidáról; az utóbbi évek egyik legütősebb spanyol pszichothrillerét, *Isten bocsásson meg nekünk* (*Que Dios nos perdone*) címmel, amely egy sorozatgyilkos utáni hajszá révén üldöző és üldözött viszonyának görbe tükrét nyújtja a pápalátogatásra készülő füledt nyári Madridban (ez volt egyébként a fesztivál hivatalos zárófilmje); örült, miazmás dél-koreai horrort (*The Wailing/Kokszongi sirató*) és kivételesen intelligens – amúgy szintén koreai – zombifilmet (igen, jól olvasták), amely az élőhalottakkal való szembesülés tragédiáját egy gyorsvontat klausztrofób terébe helyezi (*Train to Busan/Vonat Puszanba*); európai gyártású, de Egyiptomban játszódó és arab szereplőgárdát felvonultató remek film noir, a műfaj összes kellékével, egyiptomi Philip Marlowe-val és kötelező *femme fatale*-l (*The Nile Hilton Incident/A Hilton-ügy*), az „arab tavasz” hajnalán; vagy Baltasar Kormákur új filmjét, egy lányos apák szí-

vét különösen megdobogtató zord izlandi bosszúdramát (*The Oath/Az eskü*). És semmiképpen sem hagyható ki a sorból *Az óra* (*Glory/Slava*) című bolgár versenyfilm, amelynél pompásabb szatírját ritkán látni kisember és bürokratikus hatalmi gépezet szórakoztatóból tragikusba forduló viszonyának (a TIFF-en nem először versenyző Kristina Grozeva–Petar Valchanov rendezőpáros filmje a zsűri dicséretében részesült).

És ne feledkezzünk meg az egyik legnagyobb élményről: végre mozivászonon is sikerült megnézni az 1979-es első *Alien*-filmet (amelynek, jegyezzük meg, a későbbiek a nyomába sem érnek, hatványozottan érvényes ez a legújabb, *Alien: Covenant* című darabra), Ridley Scott *A nyolcadik utas: a Halál* című sötét remekművét. A TIFF ugyanis külön retrospektív szekciót szentelt a sci-fi története egyik legkülönösebb űrszörnyét megteremtő svájci képzőművésznek, díszlet- és jelmeztervezőnek, H. R. Gigernek – az *Alien*-filmeket kívül olyan dokumentum- és rövidfilmekkel, amely révén betekinthettünk a legendás művész disztópikus világának kulisszái mögé. Ami *A nyolcadik utas* titeli, mondtam már többször, most is mondom: a bölcsészettudományi tanszékeken az esszenciális másság-

ról és idegenségről szóló témérdek elméleti szakirodalom helyett/mellett érdemes lenne levetíteni a Scott-féle fenségesen borzongató, klausztrofób, a totális idegenség tapasztalatát még a „fogyaszthatóság” határán megragadó úrhorrrort.

Node vissza Alain Delonhoz! Nos, ő jött, látott, lubickolt a népszerűségben, elbűvölte a hölgyrajongókat és megbotránkoztatta a polkorrektség erkölcsöszeit azzal, hogy többszörösen kijelentette: a nők a mindezt jelentik, mert ő „nem meleg” („nincs semmi humorérzéked”, torkolt le állítólag egy emiatt kellemetlenkedő újságíró); ennek nyomtatékosítására, 81 évének teljes sármjával flörtölni is merészkedett az útjába kerülő szemrevalóbb hölgyekkel. Meghatódott attól, hogy őt mennyien szeretik itt – valószínűleg többen, mint otthon, Franciaországban, mondta –, mivel több ezren vonultak ki érte a Főtérre, pedig ő „nem a köztársaság elnöke, nem De Gaulle”. Beszölt a cannes-i fesztiválnak, mert amerikai típusú, kiglancolt sztárparádé lett belőle, ahol ő már nem érzi jól magát, de megkapta a magáét az európai politikai elit is, élén a frissen megválasztott francia elnökkel. Egyébként pedig, úgy hírlík, kiválóan érezte magát Kolozsváron.

Mindebből persze én semmit nem láttam. Az *Egy zsaru bőrért* című Delon-film (ő a rendezője és főszereplője egyben) főtéri díszvetítésén – akkor tolongtak ezek a művész úr körül – még tartottam kissé az esti hűvös és huzatos szabadtéri klímától, a szombati sajtótájékoztatóra pedig nem sikerült bejutni, mert „a jelentkezők nagy számára való tekintettel” a szervezők gondosan megszürik a sajtót, és a rostan általában a „nagy” médiatermékek jutnak át, így teljesen lutri, ki az a szerencsés, aki az aktuálisan meghívott színészsórási közelébe kerülhet, netán még kérdést is tehet fel neki (mondjuk erre lenne egy viszonylag egyszerű megoldási javaslatom: tartsák nagyobb befogadóképességű termekben a nemzetközi sajtótájékoztatókat). A gála pedig... nos, a gálára már nem voltam annyira kíváncsi: addigra rájöttem, hogy nem is olyan fontos találkoznom Alain Delonnal.

Az idő, úgy látszik, velem is telik, nemcsak vele. *C'est la vie*, ahogy a művelt francia mondaná.

PAPP ATTILA ZSOLT

A 16. TIFF főbb díjai:

Transilvania Trófea (fődíj): Nana Ekvimishvili és Simon Gross: *My Happy Family*

Legjobb rendezés díja: Guðmundur Arnar Guðmundsson: *Heartstone*

A zsűri különdíja: Francis Lee: *God's Own Country*

Legjobb színészi alakítás: Ia Shugliashvili (*My Happy Family*)

A zsűri dicsérete: Kristina Grozeva, Petar Valchanov: *Glory*

FIPRESCI-díj: Stergios Paschos: *Afterlov*

Közönségdíj: Guðmundur Arnar Guðmundsson: *Heartstone*

Legnépszerűbb román film: Andrei Dăscălescu: *Planeta Petrita*

Életműdíj: Alain Delon

Kiválósági díj: Tora Vasilescu

Életműdíj: Violeta Andrei

A Román Filmnapok díja nagyjátékfilm kategóriában: Radu Jude: *Inimi cicatrizate*

A Román Filmnapok debütdíja: Cosmin Bumbuț, Elena Stancu: *Ultimul câldărar*

Távoli közelségek

A 2017-es TESZT (Temesvári Eurorégiós Színházi Találkozó), akárcsak az utóbbi években, olyan témákat dolgozott fel, olyan előadásokra hívta fel a figyelmet, amelyek egymás mellé helyezik az univerzális, a hétköznapi (politikai) témákat.

Idén májusban a nézők a hagyományos egész estés előadásokon kívül naponta több *one-to-one* előadáson vehettek részt. Ezeket az előadásokat úgy kell elképzelni, hogy a néző és a performer egy nem-konvencionális térben találkozik, és az egyes előadásoknak megfelelően kapcsolatba lépnek (beszélgetnek, táncolnak, megérintik, nézik egymást stb.) vagy nem. Egy *The Guardian*-beli cikkben azt írják, hogy azért működnek ezek az előadások, mert a teljesen elszemélytelenített hétköznapijainkban a valódi időben és a valódi térben való találkozások nagyon vonzóak, hogy valóságosabbnak hatnak, mint a valóság maga. És a színházban megszokott közösségi vagy tömegélményhez képest ezek olyan tapasztalatok, amelyek biztosan nem közösek és nem azonosak senki más tapasztalatával. Ez pedig egyediség és különlegesség érzetet kelti a nézőkben. Hát amikor egy félmeztelen táncos egy félhomályos franciaágyas hotelszobában az én arcomat viseli maszkként, és táncol nekem egy dalra, amit én választottam (Beyoncé – *Run the World [Girls]*), akkor mindenhogyan érzem magam, csak semlegesnek és elhanyagoltnak nem.

THEÁTRUM

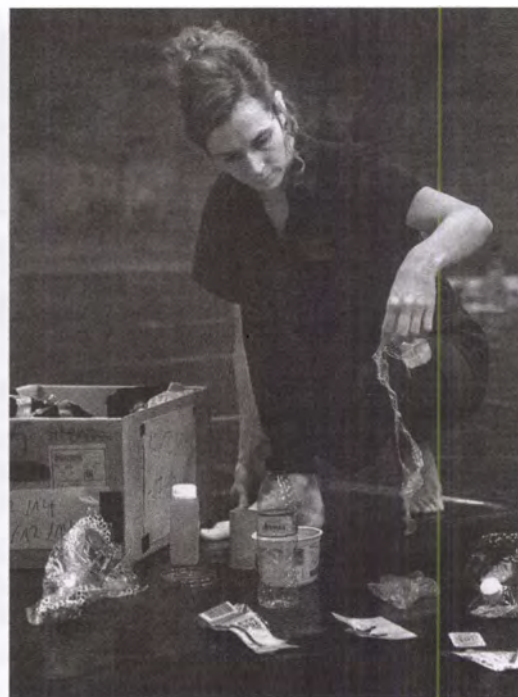
Ami az *ódsi*, nagyközönségnek szánt előadásokat illeti, három produkciót választok ki (a jelen *beszámoló* nem a teljes programot tekinti át), amelyek a színház távoli határterületeiről érkeznek.

Az egyik előadás az Agrupación Señor Serrano, barcelonai társulat *Birdie* című multimediális produkciója, ami a multimedialitás fogalmát a legteljesebb értelmében meríti ki. Amíg mi nagyjából multimedialitáson azt értjük, hogy az előadásban van videoprojekció valamilyen előre rögzített felvételtől, vagy legjobb esetben egy videodíszlet, addig ezeknek a srácoknak ez egy úgymond koncepcionális kiindulópont. A produkció kézzelfogható kiindulópontja egy marokkói spanyol gyarmatvárosi fotó, amit Jose Palazón – az előadás talán egyetlen *hagyományos* szereplője – készít. De mielőtt eljutunk a *csúcspontig*, egy virtuális mediterrán turistatapasztalatban van részünk, amiben a turistaészlelés és *világ-szemlélet* a ritmusban és a szerkezetben köszön vissza. A performerek (senki nem színész az előadásból) egy asztalon helyeznek el, mozgatnak, rendeznek be és meg tárgyakat, szagokat, hangokat és képeket, amiket egyszerre rögzítenek mindenféle, számomra kifürkészhetetlen technikával, és vetí-

tenek élőben, hogy az egész tapasztalatom a felismerhetetlenségig virtualizálódjon és hasonlítson mégis iszonyatosan ahhoz, ahogyan turistaként egy új várost befogadok. Jose Palazón fotója tehát a luxusváros határán lévő falat ábrázolja, ami a luxusváros golfpályájával határos, ahol éppen két ember golfozik, a falon pedig öt-hat ember próbál bemászni, azt pedig három-négy másik ember akarja megakadályozni, emellett dús mediterrán növényzet és golfkocsi is ábrázoltatik.

Az előadás mintha alapvetően a vetítésvászonon történne, de valójában az, ami kivetítődik, csak egy átformált végeredménye az előadásegésznek. A produkció második fele az idők kezdetét, az idő múlását és az idő végét térképezi fel. A térkép vázlatos és szimbolikus, főleg miniatűr gumiallatokból, házikókból, gyárcsákából és négykézláb mászkáló csecsemőkből áll. De a vázlatosság nem zárja ki a részletességet. Ezeknek a jeleneteknek az érdekessége az, hogy míg a *fejlődéstől* az *elmúlásig* ívelő epizódokat valaki egy kézikamerával rögzíti, és a vásznon minden statikus kép életnagyságú (sokszor történelmi) eseménnyé alakul, addig – mivel az egész *világ* az előtünk lévő játéktér padlójára van berendezve – akármikor ki tudunk zoomolni, és láthatunk egy másik életnagyságú. Egy térben van az idő egy-egy epizódja és a teljes idő maga, a képernyőn a jégkorszak vizuális líraiságát látom, miközben visszatekinthetek és előretekinthetek az események között. A kamera figyelme csak egy lineáris ráközelítés, de egyáltalán nem kizárólagos. Az előadás alapvetően a félelmeinkről, azok tartalmatlanságáról (Hitchcock madarai), a félelem vissza-visszatéréséről, az emberi reflexről szól, hogy újra és újra talál magának tárgyat, és mindig azt képzelem, hogy az adott tárgynál nincs veszélyesebb saját magára és saját idejére nézve. Az előadás kizoomolni látszik saját idejéből, és a körforgásra, a mindenkor szerkezet visszatérésére mutat rá, hogy félni mindig fogunk valamitől, és hogy ezt lassan jó lesz megszokni.

Sarah Vanhee belgiumi performer két és fél órás előadásából is egy hasonló színházi attitűdöt következtethetünk ki. Sarah Vanhee egy egyszerűnek tűnő gesztust tesz: kilép saját hétköznapijaiból, és azok legintimebb, leggyakoribb gyakorlatait távolságtartón vizsgálja meg. A fogyasztás az aktuális kapitalista berendezkedésben úgy működik, mint *nyom* (ld. Susan Sontag). Míg Sontagnál az emberekről készült fotók az összehasonlíthatatlan eszközei a viselkedés megelőzésére, elemzésére és ellenőrzésére, mert Sontag szerint a fotók közelebb állnak a valósághoz, mint bármi más, addig Sarah Vanhee *Feledés* c. előadásában a hátrahagyott (virtuális) szemét működik ugyanígy. Az esszé-előadás egy szedimentális felfeslése a világunkhoz való legközvetlenebb viszonyunknak. Mit csinált Sarah Vanhee? Egy éven keresztül élte a (kilenc hónapig terhes) hétköznapijait, evett, ivott és fogyasztott mindenféle termékeket, de a megszokott gyakorlattól eltérően nem dobott el semmit. Vagyis minden megvásárolt és elfogyasztott termék csomagolását megtartotta, megtisztította és katalogizálta. Ezenkívül, minden rákatintott linket, legyen az zene, levelezés, interjú stb.

Sarah Vanhee: *Feledés*. Fotó: Phile Deprez

megtartott. A tömördek információ miatt ezeknek már csak válogatott és szerkesztett részletei szerepelnek az előadásban – de a performer bevallja, hogy meg akarta tanulni kívülről az összes url-címet. Mit csinál Sarah Vanhee a színpadon? Az előadás két és fél órá, ezt már azelőtt tudjuk, hogy elfoglalnánk a helyeinket, de ahogy belépünk, a térben Sarah Vanhee már pakolgatja a *szemetét* a százötven négyzetméteres játéktérben, és oldalt egymáson legalább még tíz doboz, rajta dátumokkal. Adott egy tér és egy ember, aki a legszerettebb figyelemmel helyezi el egymás mellé tejesdobozokat, papírpoharakat, műanyagüvegeket, -szatyrokat, -csomagolásokat stb., mintha mindegyiket ismerné, mintha mindegyiknek megvolna a saját története és helye ebben a világban. Sarah Vanhee (nagyon is szerkesztett, rögzített és információtel) performansza dinamikus állókép, amelyben egy ember egy évnyi szemetével van együtt. Nincs hagyományos konfliktus, nincsenek karakterek, nincs fejlődés, nincs semmi, amiért ne lenne akár unalmas ez a színházi előadás, és mégis meditatív, koncentrált és sűrű.

Hajdu Szabolcs nem először rendez színházi előadást, de csak újabban hoz létre színházat és filmet ugyanarra a témára, ugyanazokkal a szereplőkkel. Az *Ernellék Farkaséknál* után – és mindjárt megindoklom ezt azt *utánt* – jön a *Kálmán-nap*. Vajon ebből is lesz film? Két család találkozik látszólag névnapot ünnepelni, valójában segítséget kérni, hogy a gyerekek egy másik kerületi, jobb iskolában járhassanak. És ezen a pálinkás, *vinetés* vacsorán kiderülnek mindenféle mélyenfekvő szorongások és elhallgatások.

Ezekről is lesz a *Kálmán-nap* a magyar felsőközép- és középközép-osztálybeli valóság fiatal családok, szülők és mindenkor viszonyok hiperrealista-abszurd-groteszk-tragikomikus, avantgárd sitcomja.

A TESZT-en látott előadások ráközelítenek a valóságra és eltávolítanak attól, politizálnak és személyeskednek, többnyelvűek és valahogy ugyanarról beszélnek, ahogy közelségről és távolságról szól a három fenti előadás is.

Cseke Péter erdélyi jelen-létei

Nehéz dolog Cseke Péter könyveiről írni, hiszen sosem egyetlen kötetről kell összefoglalót papírra vetni, hanem mindig olyan kultúrhelyzetekről vagy inkább -állapotokról kell értekezni, melyek sajátos idők és tereket jellemeznek – éspedig a Cseke Péter által bejárt különleges idők és tereket, amelyek – lett légyenek távoliak, avagy közeliak számunkra – meghatározzák kisebbségi önértelmezésünket, jelen vannak világmagyarázatainkban, és innen merítünk erőt ahhoz, hogy folytassuk azt, közvetlenül tehessük világunkat, mindazok ellenére, amivel erdélyi magyarként kell szembesülnünk *saját helyeink belakása* során. Talán elegendő, ha itt a szerzőnk által a hetvenedik életesztendőjében (2015) kiadott, *Borongós ég alatt* című gyűjteményes tanulmánykötetre gondolunk, amely (erdélyi) sajtótörténeti antológiaként is működve különleges, mikrofilológiai és mikrotörténeti betekintést nyújt a kisebbségi helyzetben is helytálló, a cenzúrákkal hol dacoló, hol pedig azok mellett elbeszélő romániai magyar média kulisszáiba, értelmiségi műhelyeibe, emellett meg erőteljesen körvonalazza a szerző alapvető kutatási területeit – a Tizenegyek, a „sötét” 80-as évek cenzúramechanizmusai, a forráskiadások fontossága –, ám ugyanakkor elmondja önmagát is. Mivel kerek évfordulós kötetről beszélünk, kijelenthetjük, hogy a Nap Kiadó gondozásában megjelent kötet Cseke eddigi tudományos életművének összefoglalójaként értelmezhető.

kritika

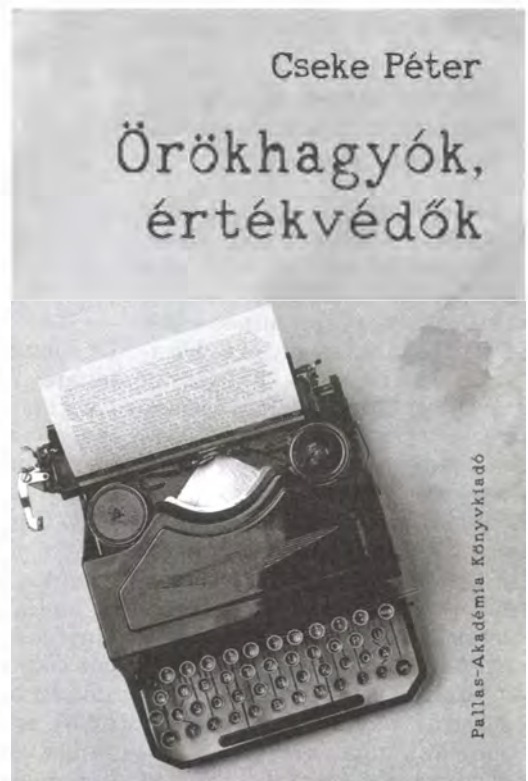
A rá egy esztendőre, 2016-ban kiadott *Örökhagyók, értékvédők. Krétarajzok két évtized tanulmányaihoz* című könyvet a *Borongós ég alatt*nak „ellen-testvérkönyveként” is lehet olvasni, hiszen míg a *Borongós...* inkább szakmai szempontból járta körül az életművet, addig a 2016-os könyv az életmű személyes aspektusaival foglalja keretbe Cseke korábbi alkotásait, az összefoglalások mellett előreutalva a jövődőkben megalkotandó/létrehozandó művekre is – ilyen projektjei Csekének a Jancsó Béla-levelezés saját alá rendezése, az erdélyi sajtótörténeti monográfia megszerkesztése stb.

Tehát a „személyes Cseke” – akihez a 2010-ben, 65. születésnapja alkalmából a munkatársai által szerkesztett jubileumi köszöntőkötet segítségével juthattunk ezidáig a legközelebb (*Tükörjáték. Emlékkönyv a 65 éves Cseke Péter születésnapjára*. Szerkesztette: Botházi Mária, előszóval ellátta: Györffy Gábor, Medea-Művelődés, Kolozsvár, 2010), de aki, jóllehet tetten érhetően mindig az unitárius székelyek értékrendjét képviselte, személyiségét elrejtve nyilatkozott számos fórumon tágabb szülőföldje irodalma és kultúrája felé. Nem a mi tisztünk kitalálni, hogy mi lehet a magyarázata annak, hogy Cseke már-már zavarosan elrejtette önmagát abban a hatalmas kötetkavalkádban, amely általa jegyzetten áramlik ki az anyaország és az életér kiadóinak sokaságából, ám olvasva az *Örökhagyók, értékvédők*et, megállapíthatjuk, hogy rosszul tette, hogy ismert közéleti szereplőként, irodalom- és kultúra-értőként mindezidáig nem cselekedte meg az

önmegmutatás által történő helyzetértelmezés jelen kötetünkkel analóg gesztusát.

Mit is tesz ez a keménytáblás, kézhez álló kis gyűjtemény? Összefoglalja szerzőnk olyan, kevésbé nyilvános fórumokon megjelent, elhangzott cikkeit, beszédeit, melyek révén képet alkothatunk arról: miként is élte meg a kommunizmus sötét, horizont nélküli állapotait, miként szembesült a '89-es fordulat utáni kíméletlen kapitalizmus és európai kultúrafúzió által generált újabb gondokkal, és miként találta meg mindezekben azokat – a nemcsak a fizikai túlélést, hanem az értelmesség megmaradást támogató – mechanizmusokat, melyek nemcsak őt, hanem a vele, általa dolgozó értelmiségiszövetséget átsegítették mind a Ceaușescu-cenzúrán, mind a szép, új világok anyagi nehézségein, átláthatatlan pályázati rendszerein. Ebben a kontextusban kerül a kötet bevezetőjébe a meghatározó jellemzés¹ Dávid Gyula tollából, aki szerzőnk munkatársa és pályatársa is, és ebben a kontextusban idézi fel Cseke Péter Fodor Sándor alakját,² akinek tanácsai, segítése pozitívan befolyásolták az akkoriban ifjú Cseke életpályáját. A következő fejezetekben azonban – mindenféle patetikus túlzások nélkül – megállapíthatjuk, hogy Cseke, hiába futottak el fölötté jónéhány borongós egű esztendő, derűs időknek sem volt sosem hiányában: a Sas Pétert, valamint a Botházi Máriát jellemző tanulmányokból³ megtudjuk, hogy az általa irányított doktoranduszok mind tematikában, mind morálisban mesterük, az öreg, de korántsem koros Cseke Péter értékszemléletét implementálják. És mi lehet annál nagyobb erő és lelki fiatalságot fenntartó öröm, mikor az általunk indított beszédet egyre ifjabbak szövik tovább, immár saját szavaikkal, de a mi világunkban megnyilatkozva?

Ebből a szempontból tanulságosak a Gálfalvi Györgyről és Gaal Györgyről mint a munkát, a kutatást, a publikálást abba hagyni *szintén* nem akaró pályatársakról írt fejezetek⁴ – mert általuk olyan kisebbségi értelmiségi modellekről szerezhetünk tudomást, akik akkor is képesek voltak igazságot szólni erről a világról és ebben a világban, amikor kifejezetten tiltott volt idehaza a *tiszta beszéd*. De ugyanez a példamutatás jellemzi a már lezárt életpályákat bemutató cikkeket is. A Gelu/Gyalu Păteanu (1925–1995) műfordító közösségek közti megértést promováló fordításairól ugyanolyan szeretettel és értéssel ír, mint Buday György festőművész világok igazát megragadó alkotásairól.⁵ Még tanulságosabbak azonban az olyan közéleti személyiségekről, „csúcsértelmiségekről” készült írások, akikkel szerzőnk nem dolgozott együtt, viszont mind tevékenységeikről, mind azok eredményeiről *személyes érintettség* által tudósít korábbi és eljövendő munkáiban. Itt elsősorban Jancsó Béla alakját kell kiemelnünk,⁶ akinek a személyét Cseke forráskiadó munkássága emelte vissza az erdélyi közösség figyelmébe, az általa sajtó alá rendezett vaskos levelezéskötetek révén,⁷ amelyek a kisebbségi intézményépítés, világ-újászervezés olyan eseményeibe avatják be az érdeklődő olvasókat, melyek még ma is, a megkérdőjelezhetetlen pseudo-szabadságok világában is megnyilatkozási mintául szolgálhatnak. A Kós Károlyról, Babitsról, Kosztolányiról, Tamásiról,

Tompa Lászlóról, de még a Herepei Jánosról szóló fejezetek is azt mondják el nekünk, hogy Cseke olyan mozzanatokra figyel a magyarság történelmében, amelyekben szélsőséges helyzetekben – általában az erőfölényben lévő többségekkel szemben – kellett helytállniuk az eszközeiktől megfosztottnak, ám, jelzi Cseke, azok, akik képesek voltak maradandót alkotni az eredményes kultúramegőrző és -teremtő munkát eleve ellehetetlenítő környezetekben is, példaként állhatnak előttünk most is, amikor az igazságra nem cenzúrák miatt, hanem elmes érdekelterelések következményeképpen nem figyelünk.

Erre figyelmeztet bennünket Cseke könyve, amely ügyesen találja meg az egyensúlyt a szubjektív önelbeszélés és a múltvagyázó, objektív, de szenvedélyes beszámoló műfaji követelményei között. Olvasmányos, derűs könyv, amely bevezeti olvasóit Cseke Péter műhelyébe, ahol azok a munkák születtek, melyek a „hunyt mesterek” életművei mellett kitüntetett figyelemmel követték az ifjak releváns jelenértelmező és jövőteremtő kulturális tevékenységeit is. Cseke Péter jellegzetes életmozzanataihoz⁸ és „titkaihoz” ebben a kötetben kerültünk a legközelebb.

Cseke Péter: Örökhagyók, értékvédők. Krétarajzok két évtized tanulmányaihoz. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2016.

Jegyzetek

¹ „Elhangzott 2014. március 14-én, a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjének átadásakor”. (7.)

² „Kihallgatáson” Fodor Sándornál. (297–302.)

³ Sas Péter leletmentő leleményességei (312–319.), Botházi Mária *Korunk-értelmezései* (320–327.)

⁴ Gaal György szellemi felmenői (303–311.), Gálfalvi György bajvívásai (285–289.).

⁵ Păteanu parolái (224–235.), Buday György laudációja (157–165.).

⁶ Jancsó Béla-redivivus (142–149.).

⁷ *Jancsó Béla levelezése, I., II., III.* (előkészületben), IV. (előkészületben), Kiriterion Könyvkiadó, Bukarest.

⁸ L. pl.: Csapongó jegyzetek, északi és napnyugati fényben (17–37.)

Haiku ajkú líra

Fekete Vince: Szélhárfa.
99+1 haiku. Gutenberg Ki-
adó, Csíkszereda, 2016.

Fekete Vince legutóbbi, haiku-
kukat tartalmazó kötete kisze-
relésében jól szerkesztett, ele-
gáns, kézhez álló könyv, amely
mintha folyamatos újraolvasás-
ra szólítaná fel az olvasót. Újra-
olvasásra, nemcsak a klassziku-
s kötött formának, a precízen
betartott ritmusnak köszönhe-
tően, amelyben az üzenet első
olvasásra könnyen elrejtőzhet,
hanem Láng Orsolya fehér-fekete
illusztrációinak köszönhe-
tően is, amelyek a szó szoros ér-
telmében ki-egészítik a versek
tartalmi mondanivalóját. Két
egymás mellett álló, minima-
lizmusában és lényeglátásában
egyformán kötött formai világ
(egyfelől a japán versforma, né-
hol magyaros ízekkel, másfelől
Láng immár megszokott stílu-
sában a rajz) várja az olvasót, és
a jelentések a kettő közötti ál-
landó mozgásban, átjárásban
bontakoznak ki.

Gülszöveg

Nehéz, szinte lehetetlen egy
haikukötet kapcsán domináns
témákat vagy központi moti-
vumokat kiemelni, hiszen min-
den vers maga a teljesség: a ki-
mondhatatlan, vagyis az, amit a
forma nem enged kifejezni, ősz-
szefonódik a nyelvi bravúrral.
A megértés szempontjából az
sem lényeges, hogy milyen sor-
rendben olvassuk a szövege-
ket. Kezdhethjük a mélyen em-

beri-pszichológiai dimenziókat
feltáró *Identitás* című verssel
(„Végül is eddig/vajon hány ön-
magadból/vetkőzhettél ki?”),
hogy eljussunk a *Mint* („Mint
ahogy suhan/a felleg át az
égen./Úgy az életünk.”), az *Em-
berélet* („Hangya mászik egy/
fűszálon, hegyére ér -/az föld-
re hajlik.”) vagy a *Halál?* („Egy
elnyújtott to-/rokhang a csilla-
gos ő/szi éjszakában.”) című ver-
sekben a halálnak, elmúlásnak
több szölamú megfogalmazá-
saihoz. A kötet nem más, mint
a humánus mélységeinek sok-
féle megfigyeltére tett próbálko-
zás: az emberi kapcsolatok, a
hiány, az egymásrautaltság, a
transzcendencia a költői nyelv-
ben (részben a választott forma
követelményeinek megfelelően)
természeti képekké feszül-
nek („Arc: Jégeső után/a vete-
ményeskert -/leborotválva.”), a
természeteírások emberi tu-
lajdonságok megszemélyesíté-
sei („Nyár: Zuhog az eső./Simo-
gatni tanulja/az ég a földet.”)
Ember és természet szervesen
együtt van mind a megfigyelés-
ben (ahogyan a költői pillantás
képes a természeti mozzanatok-
ban a tudat számára valami ál-
landóságot megragadni), mind
a kifejezésben, aminek Fekete
Vince megtalálja az eszközeit.

SOÓS AMÁLIA

Az érzés, amikor nyolcadikban könyved jelenik meg...

Lupescu Kata: Kalózlány: végső kezdet. Exit Ki-
adó, Kolozsvár, 2017.

... és a fiókod még több kö-
tetre rúgó, már-már mitologi-
kus kalózyanyagot rejt, sokféle
ágazó, sokféle sztorival, lény-
nyel és rejtéllyel, amit ható-
dikban kezdted gépbe pötyögni
– nos, ezt az érzést igen keve-
sen ismerjük.

Lupescu Kata, a most tizen-
öt éves írónő azonban igen,
és akik a kolozsvári könyv-
héten részt vettek a *Kalózlány*
sokakat bevonzó bemutatóján,
talán már ismerik is ennek az
Erdélyben egyelőre egyedül je-
lenségként feltűnő ifjúsági ka-
landregénynek a kulisszatit-
kait.

Az Exit kiadó részéről di-
cséretes, hogy a műfaj ha-
zai gyökereinek kialakulását
igazgatja, az izgalmas fordul-
latokban bővelkedő történet
felnőtt olvasójában azonban
lépten-nyomon felmerül a gon-
dolat, hogy az anyag közszem-
lére tételével talán okosabb
lett volna várni még kicsit.

Persze az írásmű irodalmi
vonatkozásaival bibelődő filo-
szok gyakran mit sem tudnak
profánabb, evilági tényezőkről,
olyanokról, mint verseny, cél-
közönség, az újdonság ereje, a
körülmények összjátéka, ellen-
ben mondatfűzésről, láttatás-
ról, szófordulatok koráról és je-
lentésmezejéről annál többet.

Felnőtt szemmel olvasva te-
hát e cseppet sem felnőttnek
szánt folyamregény nyitó

darabját arra gondol az em-
ber, hogy írója Pallasz Athéné,
aki nem önszántából pattant
ki atyjának fejéből, hanem
előcsalogatták őt onnan egy
olyan pillanatban, amikor
fegyverzete még nem teljes.

Mert írásmű esetében nem
az a helyzet, mint ami filmsze-
rep, színházi fellépés, temp-
lomi koncert alkalmával – az
írásához elengedhetetlen egy
olyasfajta távolságtartás és ta-
pasztalat, amit az előbbi ese-
tekben a rendező, a zenetanár,
a koncertmester lát el, míg az
írás sokkal inkább egyszemé-
lyes harc: aki egy könyvet átír,
az a szerzőség vizein jár.

Félretéve öreges kétségeim
azonban tudom, hogy a bra-
vúros történet sokakat meg-
hódít majd, így az ifjú szerző
remélhetőleg azt az érzést is
hamarosan megismeri, ami-
kor nagyon sok olvasója gratu-
lál neki és izgatottan várja a
folytatást.

LÁSZLÓ NOÉMI

A játék

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Kodály-esemény, Kodály-ünnep

Csendes, a józanságot erősen igénybe vevő pillanatokban meg-megtörténhet, hogy lefűljük azt az anakronisztikus dölyföt, amely rég született művek korukat megelőző korszerűségének értékelésekor kap lábra bennünk. Kétségkívül ilyen a Kodály, de még inkább a Bartók kamarazenei műveinek fogadtatását körülengő hübriszünk. Lélekben sápítóva, képmutató méltatlankodással mutatunk rá (!), mennyire nem értették ezeket a műveket az egykorvult kortársak; erre az indignált sziszegésre pedig kétségkívül némi jogalapot érzünk annak láttán, hogy sokan ma sem értik őket. Hol is lakozna annyi szerénység, a nem-tudás jó tékony ön-vélelme, hogy feltételezhetnők: nyolcvan-száz évvel ezelőtt alkalmasint magunk is értetlenül nézelődünk volna cinkos-egyetértő pillantások után, mi ez a borzalom már megint, eh, ezek az ifjú titánok, szertelen bohózkodók, feltűnési viszketeg, magukat komponistának alító kakofonátorok... Ám nyolcvan-száz év múltán viszonylag könnyű úgymond rájogni értük, hiszen a kritikusok, zenetörténészek, nyugati lemezkiadók és koncerttermek jóvoltából kikezdehetetlen kánoni helyet nyertek immár azok a művek és azok a szerzők, amelyek/akik előtt még mindig sokan elzárják a rádiót.

Kodály *Első vonósnygyese* (op. 2., c-moll) nagy valószínűséggel túljutott már azon a ponton, amelyet a megütközés és lelkesedés csatazajával határozhatnánk meg. Majdnem száztíz évvel ezelőtt született a kompozíció, de hallatán ma már jószerevével az *esemény* fölötti átízás a jellemző érzület. Hiszen nem játszák túl gyakran – elsősorban zeneértelmezési és technikai igényessége miatt –,

arányosan elegyedik benne a népzenei alap konzervativizmusa a zeneszerzői kötetlenség, a kísérletszabadság progressziójával, az introverzió a scherzóval, végső soron az „ót és újat” harmóniája legfőbb erényei közé tartozik. És persze Kodály korai művéről van szó, ráadásul kevés (mindössze két) vonósnygyesének egyike, azokból az első évekből, amelyek számára az elismertséget meghozták. (1907-ben nevezték ki a Zeneakadémia tanárává, zeneelméletet, szolfézst, majd zeneszerzést tanított, de a népzenei gyűjtés ekkoriban sem lankadt. Az új Bartók-Kodály zene még nagyon sok ellenállást és vitát váltott ki. A Pesti Napló, a Pesti Hírlap a leggúnyosabb szavakkal bírálta a két fiatal szerzőt. Progresszív zenei körökben mégis nagy lelkesedés övezte munkásságukat. És ekkor kezdődött Kodálynak az a zeneszerzői korszaka, amelyben szinte kizárólag kamarazenei műveket írt.)

Amplitúdó

Az 1908/1909-ben komponált *Első vonósnygyes*, amelyet sokan Kodály nagyzenekari népdalvariációja, a *Fölszállott a páva* előfutárának tekintenek, első ízben meríti teljes zenei anyagát a népzeneből. A művet a híres Waldbauer-Kerpely vonósnygyes mutatta be Zürichben 1910. május 29-én, és még ebben az évben nyomtatásban is megjelent. Nagy év volt ez Bartók és Kodály szempontjából. Utóbbi 1910. március 17-én Budapesten, a Royal Szálló hangversenytermében tartotta meg első szerzői estjét hangszeres kom-

pozícióiból. Két nappal később Bartók Béla is művei teljes estét betöltő programjával jelent meg a nyilvánosság előtt. A két est szereplői azonosak voltak: Bartók Béla és a Waldbauer-Kerpely kvartett, valamint szólistaként az együttes csellistája, Kerpely Jenő. A kvartett erre a kettős alkalomra alakult, és hatalmas munka eredményeként értelmezte-interpretálta a két mester első vonósnygyesét. Az alkalmi együttes aztán fennmaradt: harminc éven át meghatározó tényezője volt a kamarazene magyarországi kultusának. Kodály első szerzői estje után Bartók így írt egyik párizsi ismerősének: „Kodálynak óriási sikere volt. Valóságos szenzáció volt estélye, hiszen egy eddig teljesen ismeretlen ember tűnt fel benne, mint a legelső egyike.”

A legendás kvartett brácsása, Molnár Antal (1890–1983) így emlékszik vissza ezekre az esztendőkre: „...1909 tavaszától egészen 1910 tavaszáig egyebet sem gyakoroltunk, mint a két új vonósnygyest. A Kodály-kvartettből talán kilencven próbát tartottunk, de a Bartóké nehezebb volt, abból több mint százat. Minthogy pedig Waldbauernek az volt az egyik alapelve, hogy csak azt lehet igazán jól játszani, amit az ember kívülről tud, időnként, már úgy az ötvenedik próba körül becsukta a kottát, s azt mondta: betenni a kottát. Becsuktuk. Végigjátszottuk mind a két darabot kívülről. Annyira tudtuk, hogy én például a két vonósnygyesnek a brácsaszólamát... máig is [1979] betéve tudom.”

Az *Első* (és *Második*) vonósnygyesnek – és további Kodály-műveknek – örülhetek június közepén Kolozsváron is, akik a Brassai kvartett, továbbá Márkos Albert és Ortenszki Gyula koncertjét figyelmükben részesítették.

JAKABFFY TAMÁS

Szkafanderes idill

Tompa Bors Eszter csíkszeredai képzőművésznek június 15-én nyílt kiállítása a Csíki Székely Múzeum Kossuth utcai galériájában. A Temesváron végzett fiatal alkotó bizarr festőiségével hívja fel magára a figyelmet, egymástól idegen festésmódok furcsa párosításaival. A temesvári iskolát idéző könnyedségével, a saját karakteréből fakadó spontaneitásával, környezetét gyakran bipolárisan észlelő és strukturáló, technikai megoldásaiban szélsőségeket folyton összemósó, egymásra helyező kompozícióival legtöbbször olyan életképeket, helyzeteket rögzít, melyek életének mostani időszakát meghatározzák. Ez most legfőképpen az anyaság, amely egy egész sorozatot eredményezett. Az *Anyák* kisméretű festményei naplószerű intimizálással tematizálják a születés, szülés, anyaság, gyermekkor, otthon, család különböző megélt vagy vágyott állapotait, megközelítve annak mélységeit. Tompa Bors Eszter itt egyfajta képi kutatómunkát végez: egy-egy megélt pillanatot, konkrét tapasztalatot láttat, olyan részletekre fókuszálva, melyek nem csak szokatlan kompozíciókhoz vezetnek, hanem helyzetbe hoznak olyan képi elemeket, melyek az egész szempontjából mellékesnek is tűnhettek.

Az emberi kapcsolatok érdeklik, ahogy születés és halál közt alakulnak, közelednek, távolodnak, mélyülnek, átrajzolva határaikat. Ebbe sok minden belefér. A képek terébe is, a spray-től az olajig, a festőhenger dekoratív mintázataitól, a

stencilekre emlékeztető, sablonosan megfestett fekete állatfiguráktól, a vásznon való kísérletezéseikig, a víz- és olajalapú festékek találkozásából adódó, áttűnő hatású, véletlenszerűen alakuló mintázatokig, a vízfestéktől az aranyig, az elnagyolt foltoktól, legtöbbször élénk színelületektől a vékonyvonalú rajzokig, a síkszerű, kidolgozatlan, gyerekrajzokra emlékeztető formákig és figurákig, vagy a részleteikben is felismerhető realiztikus portrékig, szempárokig, a sima felületektől a vastagon felvitt festékrétegek háromdimenziós textúrájáig.

Antefaktum

Annak ellenére, hogy minden alkotás egy-egy konkrét képet, pillanatot is láttat, nem feltétlenül ez adja meg a munkák kiindulópontját. Az alkotás iránya is kettős, időnként a valóság felől, máskor a kép felől indul, festői foltokból, spontán ecsetjátékból vagy egy-egy vonal különös ritmusából, és kiszámíthatatlan, hogy hová érkezik, hogy a derűs játék, kísérletezés milyen irányt vesz, milyen élményt hoz felszínre és milyen intenzitásban.

Itt nem meglepő, ha rajzfilmfiguraként az űrbe vetődünk, ha Siva-pózban diótörők kánkánóznak, ahogy az otthont kereső szkafanderes család idillje sem.

TÚROS ESZTER

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája és a Bulgakov Kávéház *Álljunk meg egy szó-ra* című irodalmi beszélgetés-sorozatának keretében május 25-én Karácsonyi Zsolt költőt, műfordítót, a *Helikon* főszerkesztőjét faggatta László Noémi.

Két beszélgetést szervezett az E-MIL május 27-én a gyalui Várkert Fesztivál keretében. Karácsonyi Zsolt látta vendégül délben egy verses, mesés felolvasásra Balázs Imre Józsefet, Berszán Istvánt és László Noémit, illetve André Ferenc beszélgetett Serestély Zalánnal, Varga László Edgárral és Visky Zsolttal a fiatal szerzők délutánján.

Június 8–12. között zajlott Budapesten a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete által szervezett 88. Ünnepi Könyvhét és 16. Gyerekkönyvnapok. A számos irodalmi, zenei, művészeti programot felölelő rendezvénysorozat Závada Pál József Attila- és Kossuth-díjas író nyitotta meg a Vörösmarty-téren.

Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusa és a kolozsvári Francia Intézet közös szervezésében tartott előadást, majd olvasott fel Kolozsváron június 9-én Nina Yargekov írónő, aki *Double nationalité*

(*Kettős állampolgárság*) című regényéért 2016-ban megkapta a Prix de Flore irodalmi díjat.

A Kolozsvári Állami Magyar Színház stúdiótermében június 10-én került sor Balla Zsófia költői estjére. A rendezvényen felolvasott Bíró József, Dimény Áron, Tordai Tekla és a költőnő.

Június 14-én mutatták be a kolozsvári Minerva-ház Cs. Gyimesi Éva termében Tompa Andrea új könyvét, a Jelenkornál megjelent *Omerta – Hallgatások könyve* című nagyregényt. A szerzővel Köllő Kata és Nagy Boglárka, a Jelenkor Kiadó főszerkesztője beszélgetett.

A Helikon Estek rendezvénysorozat június 22-ei vendége Jánk Károly költő, műfordító volt, akivel Karácsonyi Zsolt beszélgetett a Bulgakov Kávéház teraszán.

Czegő Zoltán sepsiszentgyörgyi író, költő, publicista *Katonabogár* című regényének bemutatójára került sor június 22-én a Bod Péter Megyei Könyvtár Gábor Áron termében. A szerzővel Lövetei Lázár

László költő, műfordító és Molnár Vilmos író, a kötet szerkesztője beszélgetett.

Június 28-án a csíkszeredai Kájoni János Megyei Könyvtárban, illetve 29-én a székelyudvarhelyi G. Cafében Ágoston Zoltán, a *Jelenkor* folyóirat főszerkesztője, Csuha István költő, az *Élet és Irodalom* hetilap versrovatának vezetője, Kabai Lóránt, a *Műút* folyóirat szépirodalmi és képregényrovatának szerkesztője, Orcsik Roland, a *Tiszatáj* folyóirat szerkesztője és Tóbiás Krisztián, a *Tempevölgy* folyóirat főszerkesztője beszélgetett Murányi Sándor Olivér íróval az *Utazó követek – magyarországi irodalmi lapszerkesztők erdélyi találkozója* című program keretében.

Kő kövön ernyőcímmel három felolvasást-beszélgetést szervezett az Erdélyi Magyar Írók Ligája idén a *Double Rise* összművészeti fesztiválon június 30-án és július 1-én. Serestély Zalán, Karácsonyi Zsolt és Benke András beszélgettek Fischer Botondal, Pethő Lóránddal, Szabó R. Ádámmal és Varga Melindával; Borcsa Imolával, Papp Attila Zsolttal és Solymár Andrásal; illetve André Krisztiával, Gothár Tamással, Kulcsár Árpáddal és Sánta Miriámmal.

Csalódás

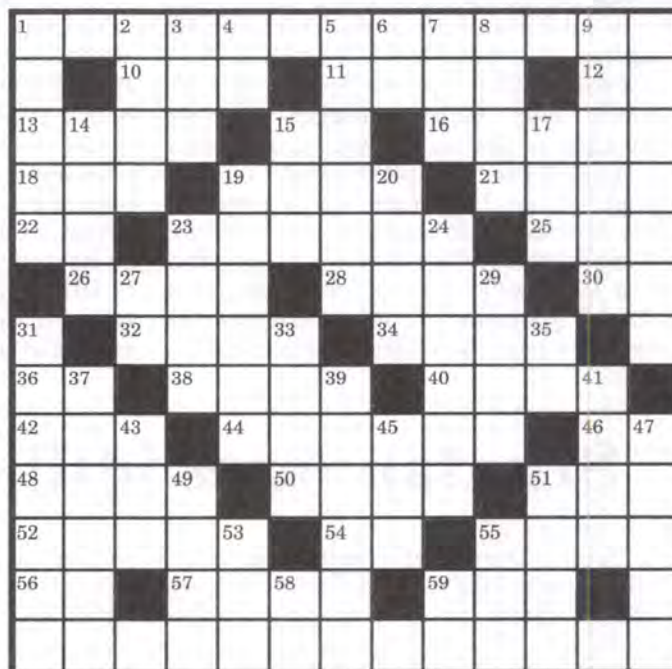
A tapasztalat igazolja, hogy ...

A keresztrejtvény kiemelt sorai Leonardo da Vinci fenti aforizmájának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES 1. A folytatás első része. 10. Világháló, bizalmas szóval. 11. Szájszél. 12. Zólyom határai! 13. Hegycsúcs. 15. Vita magja! 16. Fekete égéstermék. 18. Gabonaszem. 19. Valamely hónap közepe. 21. Számára. 22. Az alumínium vegyjele. 23. Orosz származású francia drámaíró (Arthur). 25. Alsó végtag. 26. Tan, régies szóval. 28. A juhar népies neve. 30. Szintén ne. 32. Al ...; USA-beli politikus. 34. Ájulásszerű állapotba kerül. 36. Páros szív! 38. Befogóeszköz. 40. Törekszik. 42. Üsti ... Labem; cseh város. 44. Kunigunda az oviban. 46. Azonosak! 48. Vörös ...; viking felfedező. 50. Becézett Salamon. 51. Órahang egyik fele. 52. Mi célból? 54. Kétell! 55. Á la...; divatos. 56. Jobbra, tinó!

57. Észak-atlanti katonai tömb. 59. Husáng, karó.

FÜGGŐLEGES 1. Kellemez íz és illat. 2. Bizonytalanul. 3. Tagadósó. 4. Spielberg űrmanója. 5. Grúziai város. 6. Sportszer. 7. Orosz zongoraművész (Jakov). 8. Keleti táblakép. 9. Hagyomány. 14. Terepautózás. 15. Hegy Kréta szigetén. 17. Relatív, röviden. 19. Mellettem elhelyez. 20. Semmikor. 23. Tori ...; popénekesnő. 24. Ismeretlen személy. 27. Némán sugó. 29. Gyakori női név. 31. A folytatás második, befejező része. 33. Becézett Etel. 35. A lantán vegyjele. 37. Változtatgat. 39. Jele az ásítózás. 41. Katonai rajtaütés. 43. Német szabvány. 45. Illetve, röviden. 47. Kipling szürke farkasa. 49. Angol grófság. 51. ... Cutugno; olasz táncdalénekes. 53. Rakpart, németül. 55. Ruhát vízben tisztít. 58. Telekhatárok! 59. Bulgária autójele.

A Helikon 2017/12. számában közölt *Fenyegetőzés* című rejtvény megfejtése: akik fenyegetve érzik magukat.

R.T.

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Nemzeti Kulturális Alap

Készült a Magyar Kormány támogatásával

MINISTERUL CULTURII

Nemzeti Kulturális Alap

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő:
SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő:
KARÁCSONYI ZSOLT

Főmunkatárs:
EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN: Pávilon 420
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás
ANDRÉ FERENC: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Miskolczi Kís Miklós református sajtóközpont